

VELAYET DEĞERLENDİRME*

CUSTODY EVALUATION

Dr. Öğr. Üyesi Derya KAYMA¹

ÖZ

Türkiye’de velayet değerlendirmelerinde kullanılan yöntemlerin belirlenmesi amacıyla yapılan bu araştırma betimsel tarama modelinde tasarlanmıştır. Oranlı örnekleme yöntemi ile belirlenen 292 adli destek görevlisi araştırmaya katılım göstermiştir. Veriler anket tekniği ile toplanmış ve bulgular velayet değerlendirmelerinde görev alan adli destek görevlilerinin mesleki donanımı, velayet değerlendirmelerinin özellikleri, velayet değerlendirmesinde kullanılan yöntemler, ihtiyaç duyulan kaynaklar ve raporlama olmak üzere beş başlıkta ele alınmıştır. Araştırma bulgularına göre velayet değerlendirmesinde bulunan adli destek görevlilerinin, eğitim seviyesi yurt dışı uygulamalarında velayet değerlendirmesi yapan ruh sağlığı profesyonellerinden daha düşük bulunmuştur. Ayrıca görevlilerin yarıdan fazlası velayet değerlendirme konusunda eğitim almaya ihtiyaç duymaktadır. Bir velayet değerlendirmesi için harcanan ortalama süre adli destek görevlileri için ihtiyaç duyulan sürenin altında olduğu gibi yurt dışı uygulamaların da gerisindedir. Velayet değerlendirmelerinde çoklu bilgi toplama yöntemi kullanan görevliler yurt dışı uygulamalarında sıklıkla kullanılan psikolojik test uygulamalarını en az sıklıkta kullanmaktadır. Velayete ilişkin kararlara bakıldığında ise görevlilerin en sık velayetin bir ebeveyne verilerek diğer ebeveyn ile kişisel ilişki kurulması kanaatinde buldukları belirlenmiştir. Adli destek görevlilerinin velayet değerlendirme konusunda daha fazla uzmanlaşabilmeleri için eğitimlerin artırılması, eğitim içeriklerinde psikolojik test uygulamalarına yer verilmesi ve adli sistem içerisinde formal bir konsültasyon yapılması önerilmektedir. Adli destek görevlilerinin iş yoğunluklarının azaltılabilmesi için de istihdamın artırılmasına yönelik düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Velayet, Velayet Değerlendirmesi, Adli Destek Görevlisi, Ruh Sağlığı Profesyonelleri.

JEL Sınıflandırma Kodları: K36, K41, I39.

ABSTRACT

This research, which is conducted to determine the methods used in custody evaluations in Turkey, is designed in a descriptive survey model. 292 legal support officers determined by proportional sampling method participate in the research. The data are collected with the questionnaire technique and the findings are discussed under five headings: the professional qualifications of the legal support officers involved in the custody evaluations, the characteristics of the custody evaluations, the methods used in the custody evaluation, the resources needed and the reporting. According to the research findings, the education level of the legal support officers who made the custody evaluation is found to be lower than the mental health professionals who made the custody evaluation in overseas practices. In addition, more than half of officers need training in custody evaluation. The average time spent on a custody evaluation is below the time needed for legal support officers and lags behind overseas practices. Officers who use multiple information collection methods in custody evaluations use psychological test applications, which are frequently used in overseas practices, at least. Considering the decisions regarding custody, it is determined that the officers most frequently think that custody should be given to one parent and a personal relationship should be established with the other parent. It is recommended to increase the trainings, to include psychological test applications in the training content, and to establish a formal consultation within the judicial system so that the legal support officers can specialize more in custody evaluation. In order to reduce the workload of legal support officers, regulations are needed to increase employment.

Keywords: Custody, Custody Evaluation, Legal Support Officer, Mental Health Professionals.

JEL Classification Codes: K36, K41, I39.

* Bu çalışma için Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 02/2022-30 sayılı ve 25.03.2022 tarihli etik kurul onayı alınmıştır.

¹ Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Kırkağaç Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, deryakayma@gmail.com

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

The main purpose of custody evaluations; It is the determination of the most suitable living environment that can provide the child's healthy development in line with the child's best interests. In Turkey, custody evaluations are made by legal support officers. The aim of this study is to determine the methods used by legal support officers in custody evaluation. Thus, it is aimed to compare the custody evaluation practices in Turkey with the practices abroad.

Design/methodology/approach:

This research was designed in descriptive survey model. The sample of the study consists of 292 legal support officers selected by proportional sampling. Half of the sample group, the majority of which is women (73,3%), is married (50,7%), but more than half (58,2%) do not have children. Participants from seven regions of Turkey and 34 different provinces participated in the study. During the data collection phase, the Questionnaire consisting of 34 open-ended, optional and five-point Likert type questions developed by the researcher was used. Therefore, the low frequency of the averages taken to the Likert-type questions indicates that the frequency is increased, while the high ones indicate that the frequency is decreased. Data were collected online in May-June 2022.

Findings:

Considering the professional equipment of the legal support officers who made the custody evaluation, it was determined that the majority (72,9%) were undergraduate graduates, but 27,1% of those with postgraduate education were determined. One of the important findings identified is that 54,1% of legal support officers still need training on custody evaluation. More than half (68%) of appointments come at the first stage of litigation. A custody evaluation process that ranges from 1 to 99 hours takes an average of 12,71 hours. Legal support officers think that this time should be 18,56 hours on average. In this study, it was determined that legal support officers used multiple information collection methods such as individual and joint interviews, observation, social analysis, and test application as information collection methods. Individual interviews with the child subject to custody and individual interviews with parents, monitoring parent-child communication, home visits are used by all legal support officers. When compared in terms of frequency, individual interviews with children and parents are always a method used in custody evaluation, but monitoring of parent-child communication and home visits are frequently used. Interviewing with third parties, one of the information collection methods, is used by all of the legal support officers (98,63%). The least used method by legal support officers in custody evaluations is psychological testing. Although 43,15% of legal support officers apply psychological tests to children, 26,71% to parents, and 12,33% to third parties, it is rarely used in custody evaluations in terms of frequency. The average time spent by legal support officers who use multiple methods in custody evaluations from the beginning to the end of the assignment is 12,7 hours. 3,9 hours of this period belongs to the reporting phase. After the reporting phase, the maximum time is for parent interviews (M=2,8). According to the research findings, although testing parents and children is the least used method, it is in the fourth place in terms of the time used (M=2,3). Considering the resources needed by legal support officers for applications, 78,8% of them have an interview room suitable for adults. This is lower for the children's meeting room with 52,7%. For social investigation, 76,7% of legal support officers have a means of transportation. Regarding the parents, the topic addressed by all of the legal support officers is the competence of the parents to provide the child's primary care. When we look at the topics related to children, the child's health, emotional and social needs (96,6%), living conditions and social environment (95,9%), the risk of harm or harm to the child (95,2%), the child's capacity to understand (94,5%), the place of residence. Considering which parent is suggested in terms of custody, it was determined that the opinion of establishing a personal relationship with the father by giving custody to the mother (M=1,94) was used more frequently than establishing a personal relationship with the mother by giving custody to the father (M=2,88).

Conclusion and Discussion:

Majority of the legal support officers who make custody evaluations in Turkey are undergraduate graduates. It is understood that after taking office in the judicial system, the majority of them received training on custody, but nearly half of them still need training on custody. It is thought that it would be beneficial to increase the in-service training in order to strengthen the knowledge base of legal support officers regarding custody, which is a specialty subject, and to provide institutional cooperation with the relevant institutes of the universities so that the officers can be directed to postgraduate education. The average time spent on a custody evaluation is below the time needed for legal support officers and lags behind overseas practices. The fact that the legal support officers do not have enough time for a custody evaluation may cause deficiencies in the judicial system, as well as the increase in the workload of the officers, professional burnout, and inadequate examination and evaluation. For this reason, time is an important issue in custody evaluations. Officers who use multiple information collection methods in custody evaluations stated that psychological tests, which are used frequently in their overseas practices, are the least used method. It is thought that the main reasons why scientifically valid and reliable psychological assessment tools, developed to evaluate the individual, family, parents and relationships, are used less than other methods, are the user's low knowledge and competence, the lack of appropriate and sufficient assessment tools, or the problem of accessing existing tools. Therefore, it can be said that it would be beneficial to develop psychological assessment tools, which are both an information collection tool and an assessment tool in custody assessments, and to provide training on the use and evaluation of these tools in in-service training, and to ensure that legal support officers have access to these tools.

1. GİRİŞ

Velayet, çocukların kişiliklerinin ve mallarının korunması ile çocukların temsili konusunda anne ve babaya verilen haklar ve yükümlülükleri ifade etmektedir (Akyüz, 2000). Daha geniş bir ifade ile velayet, anne ve babanın evlilik dahilinde veya evlilik dışında doğan ve korunması gereken çocuk ve kısıtlının tüm ihtiyaçlarının karşılanmasına, çıkarlarının korunarak mallarının yönetilmesine, çocukların temsil edilmesine yönelik hak ve yükümlülüklerine denilmektedir (Serozan, 2005). Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere velayet sadece bir hak değil, aynı zamanda bir sorumluluktur. Çocuğun hemen hemen her durumda sağlıklı bir birey olarak yetişebilmesi için gerekli tüm ihtiyaçlarının karşılanması, çocuğun kişiliği ve beden bütünlüğünün korunması ile birlikte mallarının korunması, yasal mercilerde temsil edilmesi bu sorumluluklardan sadece birkaçını oluşturmaktadır.

Evlilik dışında doğan çocukların velayet sorumluluğu anneye ait olduğundan, bu hususta herhangi bir yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulmamaktadır. Ancak evlilik birliğinde doğan çocukların velayet sorumluluğu her iki ebeveynde bulunurken herhangi bir ayrılık veya boşanma durumunda velayetin belirlenmesine yönelik yasal düzenleme yapılması gerekmektedir. Ebeveyn ayrılığı ve boşanmasında çocuğun temsil hakkının kullanılmasına yönelik ruh sağlığı profesyonelleri tarafından yapılan tüm adli müdahaleler velayet değerlendirmesi olarak tanımlanabilmektedir. Aile ve Uzlaştırma Mahkemeleri Birliği (AFCC, 1994, 2006) velayet değerlendirmesini ailenin değerlendirilerek mahkemeye, ebeveynlere ve avukatlara objektif bilgi ve öneri sunmak, Amerikan Psikoloji Birliği (APA, 1994) ise çocuğun yüksek yararını etkileyen bireysel ve ailesel etkenlerin tespit edilmesi olarak tanımlamaktadır. Velayet değerlendirmelerinin temel amacı; çocuğun yüksek yararı doğrultusunda çocuğa sağlıklı gelişimini sağlayabilecek en uygun yaşam ortamının belirlenmesidir.

Artan boşanma istatistiklerine paralel olarak her yıl daha fazla çocuk adli sistem içerisinde velayete ilişkin talepler çerçevesinde yer almaktadır. 2021 yılına ait verilere bakıldığında kaba evlenme hızı 6,68 iken boşanma hızı 2,07'dir (Türkiye İstatistik Kurumu [TUİK], 2021). Bu rakamlar, Türkiye'deki evliliklerin yaklaşık üçte birinin boşanma ile sonuçlandığını göstermektedir. Dolayısıyla 2021 yılında 174.085 çift boşanırken, 165.937 çocuk boşanma sürecinin ve velayet değerlendirme sürecinin bir parçası olmuştur (TUİK, 2021).

2. ULUSAL MEVZUATLARA GÖRE VELAYET VE VELAYET DEĞERLENDİRME

Ulusal mevzuatta velayet ve velayete ilişkin unsurlar en genel anlamıyla 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 335. ile 363. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Buna göre, velayet evlilik devam ettiği sürece anne ve babanıdır ve önemli bir gerekçe olmadıkça anne ve babadan alınmamaktadır (md. 335-336). Bu önemli gerekçe ebeveynlerin ayrılması veya boşanması şeklinde ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda yetkili mahkemeler tarafından velayet değerlendirmesi yapılarak ebeveynlerden birine velayet verilebilmekte veya her iki ebeveyne ortak velayet verilebilmektedir. Evlilik söz konusu olmadığında ise çocuğun velayeti doğumla biyolojik anneye ait olmaktadır. Annenin önemli bir yetersizliği (reşit olmama, kısıtlı olma, vefat, velayetin anneden alınmış olması) söz konusu olursa çocuğun yüksek yararı gözetilerek yine mahkeme kararı ile velayet soybağı kurulmuş olan biyolojik babaya da verilebilmektedir (md. 337). Velayet hak ve yükümlülüklerinin ebeveynlerden alınmasının bir diğer gerekçesi de ebeveynlerin çocuğun yüksek yararına aykırı bir şekilde velayet sorumluluğunu yerine getirmemesi olabilmektedir. TMK'nın 348. maddesi uyarınca ebeveynlerin deneyimsiz olması, hasta olması ya da başka bir ikamette bulunması vb. nedenlerle velayet görevini gereğince yerine getirememesi, çocuğa ilgi göstermemesi, çocuğa ilişkin görevlerini ağır şekilde ihmal etmesi durumlarında velayetin kaldırılması söz konusu olabilmektedir. Velayetin her iki ebeveynden de kaldırılması durumunda menfaatlerinin korunabilmesi için küçüğe vasi atanmaktadır (md. 349).

Velayete ilişkin düzenlemelerde yetkili karar mercii 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun ile aile mahkemeleri olarak belirlenmiştir. Aile mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde ise yetkilendirilmiş Asliye Hukuk Mahkemeleri velayete ilişkin konularda karar mercii (md. 2) olarak belirlenmiştir. Aile mahkemeleri, davaların ilk sürecinde veya davanın görülmesi sürecinde istenen hususlarda tarafların çatışma nedenlerine dair konularda inceleme ve değerlendirme yapmak, gereksinim duyulması halinde de duruşmalarda hazır bulunarak görüş bildirmek amaçlarıyla psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarından yararlanmaktadır (md. 5). 2021 tarihinden önce aile mahkemeleri kapsamında görev alan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanları Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği'nin (ADMHY) yürürlüğe girmesiyle adliyelerde kurulan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerinde görev almaktadır. Dolayısıyla daha önce aile mahkemesi uzmanı olarak görev alan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanları ilgili Yönetmeliğin 4/1-c maddesinde "Adli Destek Görevlisi" olarak tanımlanmıştır. Yeni düzenleme ile birlikte velayet

değerlendirmesinin yanı sıra aile hukukundan doğan tüm davalar bakımından, müdürlüğün hukuk bürosunda görevli adli destek görevlileri inceleme ve değerlendirmelerde bulunmaktadır. Türkiye’de velayet değerlendirmede görev alan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanları için uzmanlıklarına ilişkin ilgili bölümlerin en az lisans programlarından mezun olma şartı aranırken lisansüstü eğitim tercihen aranmaktadır (Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, md. 5). Amerika Birleşik Devletleri’nin Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği velayet değerlendirmesi yapabilecek ruh sağlığı profesyonellerinin en az yüksek lisans derecesine sahip olması gerektiğini belirtmektedir (National Association of Social Workers [NASW], 2005).

3. VELAYET DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Mahkemelerin talebi ile adli destek görevlilerinden velayet konusunda davanın esasına girilmeden önce veya dava sürecinde velayete ilişkin olarak tedbiren velayet, velayetin belirlenmesi, velayetin kaldırılması veya velayetin değiştirilmesi gibi konularda inceleme ve değerlendirme yaparak görüş bildirmeleri beklenmektedir.

Bir velayet değerlendirmesinin beş temel amacı bulunmaktadır. Bunlar;

- Velayete konu çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını belirlemek,
- Ailenin diğer üyelerinin güçlü ve zayıf yönleri ile birlikte ihtiyaçlarını belirlemek,
- Olumlu ve olumsuz aile etkileşimlerini belirlemek,
- Velayete konu çocuğun yüksek yararına uygun olarak ebeveynlerin talepleri de dikkate alınarak bireylerin güçlü yanlarından yararlanarak velayet ve kişisel ilişki konusunda bir plan geliştirmek,
- Yazılı bir raporlama ile mahkemeye, taraflara ve avukatlara tavsiyeleri ve destekleyici önerileri iletmektir (NASW, 2005).

Bu amaçların sağlanabilmesi için velayet değerlendirme sürecinde inceleme, değerlendirme ve raporlama olmak üzere üç aşamalı müdahale yapılmaktadır.

3.1. İnceleme Aşaması

Velayet değerlendirmesinin ilk aşaması olan inceleme aşaması görevlendirme ile başlayan ve velayete ilişkin gerekli bilgi ve gözlemlerin tamamlanarak değerlendirme aşamasına geçilmesine kadar olan tüm süreci kapsamaktadır. Kısaca bilgi toplama aşaması olarak da nitelendirilebileceğimiz inceleme aşamasında bilgi toplama yöntemi olarak görüşme, gözlem, evrak inceleme, sosyal inceleme, test uygulama gerçekleştirilmektedir. Gould ve Lehrmann (2002) velayet değerlendirmelerinde bilgi kaynaklarını beş başlıkta belirtmektedir. Bunlar; yarı yapılandırılmış görüşmeler, psikolojik testler, kendini değerlendirme araçları ve ebeveyn-çocuk iletişimini gözleme, resmi kayıtlar ve diğer kişilerle görüşmelerdir.

Velayetin değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu görevlendirmelerde uzmanların temel odağı aileyi oluşturan sistemlerin ve bu sistemler arasındaki etkileşimin incelenmesidir. Velayete konu çocuk odağında yapılan bu incelemede ele alınabilecek sistemler ebeveynler ile diğer aile bireyleri (büyükbaba, büyükanne, anne/babanın yeni eşi, yeni eşin çocukları, velayete konu olmayan diğer çocuklar vb. gibi) olmakla birlikte çocuğun etkileşim halinde olduğu akran grubu, öğretmen, doktor, kurum yetkilisi vb. gibi sistemler de velayet değerlendirmelerinde dâhil olabilen hedef sistemlerdir. İnceleme aşamasında hedef olan tüm bu sistemlerle bireysel ve/veya ortak görüşmeler yapılmaktadır. Bernet (2015) velayet değerlendirmelerinde ilk toplantı, ebeveyn görüşmeleri, çocuk görüşmeleri, ev ziyaretleri, üçüncü kişi bilgileri, psikolojik testler ve son toplantı (ebeveynler ve avukatların katılımıyla) görüşmeleri yapıldığını belirtmektedir. Yüz yüze gerçekleştirilen ilk toplantı, tarafları bilgilendirme, temel bilgileri toplama ve tüm değerlendirme sürecini planlama aşamasıdır. Hazırlanan plan doğrultusunda görüşme yapılacak kişiler veya ev, iş, okul ziyaretleri gibi sosyal incelemelere ilişkin yer ve zaman belirlenmektedir. Son toplantı aşamasında ise ebeveynlere ve avukatlara ulaşılan kanaat ile birlikte bu kanaatte etkili olan faktörler açıklanmaktadır. Türkiye’deki adli uygulamalarda ilk toplantı ve son toplantı yapılmamaktadır. Velayet değerlendirme süreci planı daha çok dava dosyası kapsamındaki bilgilerin incelenmesiyle oluşturulmaktadır. Hazırlanan plan kapsamında taraflar ile iletişim kurularak bilgilendirme yapılmakta ayrıca görüşme veya ev ziyareti planları paylaşılmaktadır. Yapılan inceleme ve değerlendirme sonucunda hazırlanan raporun ilgili mahkemeye sunulması ile ebeveynler ve avukatlar velayet değerlendirmesi hakkında bilgilendirilmektedir.

Ebeveynlerle görüşme, inceleme aşamasında mutlaka olması gereken bilgi toplama yöntemlerinden birisidir. Ebeveynlerle görüşmelerde evliliğin ve ayrılık döneminin kısa bir tarihi; ebeveynlerin iş, eğitim, sağlık, suç geçmişlerine ilişkin bilgiler; aynı şekilde çocuklara ilişkin eğitim ve sağlık durumları, ebeveynlerin güçlü ve zayıf yönleri, boşanmaya ilişkin duygu ve düşünceleri; velayet ve şahsi ilişki konusundaki görüşleri; diğer ebeveynlere karşı duygu ve düşüncelerine dair bilgiler alınması gerekmektedir (Bernet, 2015). Kalkavan ve Büken (2017) ise ebeveynlik kapasitesini, ebeveynlerin özelliklerini, ebeveynlik geçmişlerini (ihmal ve istismar durumları) ve çocuğun yetiştirilmesindeki katılımlarını, ebeveynlerin sağlık durumlarını (fiziksel, mental, madde kullanımı vb. gibi), çocuk-ebeveyn ilişkisini, ekonomik durumu, sosyal çevre ve sosyal desteği bir velayet değerlendirmesinde ele alınması gereken konular olarak belirtmektedir.

Çocuk ile yapılan görüşmelerde ise çocuk-ebeveyn ilişkisi, çocuğun ihtiyaçları (psikolojik, fiziksel, mental vb.), bu ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi (Kalkavan ve Büken, 2017), ebeveynleri ile kurulan bağ, ebeveyn ayrılığı ve boşanma ile ilgili çocuğun duygu ve düşünceleri, çocuğun yaşam yeri tercihi, bu tercihi etkileyen faktörler ele alınmaktadır (Bernet, 2015),

Sosyal inceleme, velayeti değerlendirmenin inceleme aşamasında kullanılan bir diğer bilgi toplama yöntemidir. Sosyal incelemelerde ev ziyaretlerinin yanı sıra ihtiyaç duyulması halinde okul, iş yeri, sağlık kuruluşu gibi ziyaretler de gerçekleştirilebilmektedir. Ebeveynlerin ve çocuğun yaşam yerinin çocuğun ihtiyaçlarına uygun olup olmadığının incelenmesi, çocuğun ev ortamında gözlemlenmesi, ev ortamında görüşmeler yapılması açısından önem taşıyan ev ziyaretleri velayeti değerlendiren adli destek görevlileri tarafından kullanılmaktadır.

Ebeveyn ve çocuklarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler ışığında ihtiyaç duyulması halinde bilgi kaynağı olarak kullanılacak üçüncü kişiler belirlenmektedir. Ebeveynlerle yaşayan diğer bireyler (ebeveynlerin partnerleri veya eşleri gibi), büyükanne ve dede gibi akrabalar, çocuk bakıcısı, velayete konu olmayan kardeşler, doktor, terapist, öğretmen, komşular, ebeveynlerin arkadaşları, çocuğun arkadaşları, başka kurum yetkilileri gibi çocuk ve ebeveynlerle ilişkili olan tüm bireyler üçüncü kişiler olarak tanımlanabilir. Üçüncü kişilerle telefon aracılığıyla görüşmeler yapılabileceği gibi ziyaret görüşmeleri de gerçekleştirilebilmektedir.

İnceleme aşamasında bilgi edinme yöntemlerinden biri olan psikolojik testler ebeveynlere, çocuklara veya üçüncü kişilere kısacası görüşme yapılan tüm bireylere uygulanabilmektedir. Yetişkinlere ve çocuklara uygulanan psikolojik testler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Yetişkinlere ve Çocuklara Uygulanan Psikolojik Testler

Yetenek Testleri	Wechsler Yetişkin Zeka Ölçeği (Ackerman ve Ackerman, 1997)
Yetişkinlere Uygulanan Testler	Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (Ackerman ve Ackerman, 1997; Bernet, 2015; Quinnell ve Bow, 2001, Luftman vd., 2005)
	Million Klinik Çok Eksenli Envanteri (Quinnell ve Bow, 2001)
	Kişilik Testleri
	Tematik Kavrama Testi (Ackerman ve Ackerman, 1997; Luftman vd., 2005)
	Rorschach (Ackerman ve Ackerman, 1997; Luftman vd., 2005)
	Beck Depresyon Ölçeği (Ackerman ve Ackerman, 1997)
Yetişkinlere Uygulanan Testler	Ebeveynlik Stres İndeksi
	Ackerman-Schoendorf Velayete Ebeveyn Değerlendirme Testi (Ackerman-Schoendorf Parent Evaluation of Custody Test, Ackerman ve Ackerman, 1997; Bernet, 2015)
	Ebeveynlik Becerileri Değerlendirmesi Testi (The Parenting Skills Assessment Test)
	İlgi, Tutum ve Davranış Testleri
	Ebeveynlik Yeterliliği Testi (Kalkavan ve Büken, 2017)
	Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri-Parent (Child Relationship Inventory)
	Ackerman-Schoendorf Ebeveynlerin Velayeti Değerlendirme Ölçekleri (Ackerman-Schoendorf Scales for Parent Evaluation of Custody)
	Çocuk İstismarı Potansiyeli Envanteri (Child Abuse Potential, Ackerman ve Ackerman, 1997)

Yetenek Testleri	Wechsler Zeka Testi (Wechsler Intelligence Scale for Children)	
	Stanford-Binet Zeka Testi (Stanford-Binet Intelligence Scale)	
	Kaufman Kısa Zeka Testi (Kaufman Assessment Battery for Children)	
Çocuklara Uygulanan Testler	McCarthy Tarama Testi (McCarthy Screening Test)	
	Başarı Testi (Achievement Test, Ackerman ve Ackerman, 1997)	
	Çocuklar İçin Kişilik Envanteri (Bernet, 2015)	
	Bricklin Algısal Ölçeği (Bricklin Perceptual Scales, Ackerman ve Ackerman, 1997; Bernet, 2015)	
	Çocuk Algı Testi (Children's Apperception Test)	
	Tematik Kavrama Testi (Thematic Apperception Test)	
	Cümle Tamamlama Testi (Sentence Completion)	
	Kişilik Testleri	Minnesota Projektif Çizimler
	Kinetik Aile Çizimleri	
	Millon Ergen Kişilik Envanteri	
Bender-Gestalt		
Roberts Algı Testi		
Çocuk Depresyon Envanteri (Ackerman ve Ackerman, 1997)		
İlgi, Tutum ve Davranış Testleri	Achenbach Çocuk Davranışı Kontrol Listesi (Achenbach Child Behavior Checklist)	
	Ebeveyne Bağlanma Ölçeği	
	Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği	
	Ebeveyn Farkındalık Becerileri Anketi (Parent Awareness Skills Survey)	
	İlişkiler Algısı Testi (Perception-of-Relationships Test)	
	Aile İlişkileri Testi (Bernet, 2015)	
İlişkiler Algısı Testi 8Perceptions Of Relationships Test)		
Aile İlişkileri Testi (Ackerman ve Ackerman, 1997)		

Velayet değerlendirilmesinde kullanılan testlerin temel amacı tanılama yapmak değildir. Temel amacın ebeveynlerin ve çocuğun kişilik özelliklerine, ebeveynlik becerilerine, ebeveyn-çocuk etkileşimine yönelik bilgi edinme olması gerekmektedir (Bow ve Quinnell, 2002). Psikolojik testler her yaş grubundaki çocuklara uygulanamamaktadır. Özellikle okul öncesi dönemde bulunan çocuklarla yapılan görüşmelerde oyun temelli değerlendirme teknikleri daha fazla tercih edilmektedir. Oyun terapisi bu yöntemlerden biridir. Oyun terapisi çocuk psikolojisini tanıma, takip etme ve gerektiğinde müdahale etmek için kullanılan bir tekniktir (Halmatov, 2022). Velayet değerlendirmelerinde çocuğu tanımak ve çocuktan bilgi almak amacıyla kullanılabilir.

3.2. Değerlendirme Aşaması

Değerlendirme aşamasının temel amacı, elde edilen tüm bilgi ve gözlemlerin analiz edilerek çocuğun üstün yararı gereğince nasıl bir yaşam planı hazırlanacağını kanıtla dayalı gerekçeleri ile birlikte sunulmasıdır.

Değerlendirme aşamasında ebeveynlere ilişkin olarak; ebeveynlik tutumları ve becerileri, bakım becerileri, ebeveyn yabancılaşma, fiziksel ve akıl sağlığı, ekonomik durum, diğer aile bireylerine ihmal ve istismar durumları, yaşanan diğer bireylerin olumlu ve olumsuz etkileri değerlendirilmektedir. Çocuklara ilişkin olarak ise; ebeveyn bağlanma, yaşam yeri tercihi ele alınan ana konular arasındadır (Bernet, 2015). Ebeveynler arasındaki ilişkinin ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi, ebeveynlerin ebeveynlik yapma yeteneği, ebeveynlerin ve çocuğun psikolojik sağlığı, aile içi şiddet yaşantıları değerlendirmenin içeriğini oluşturan konulardır (NASW, 2005). Bunların yanı sıra her ebeveynin ayrı ayrı ebeveynlik kapasitesi değerlendirilerek güçlü ve zayıf yönler açısından karşılaştırılmakta, çocuğun doğumundan başlayarak psikososyal sağlığı değerlendirilmekte, çocuğun gelişimsel süreçte tüm ihtiyaçlarının ne düzeyde hangi ebeveyn tarafından karşılandığı analiz edilmekte ayrıca ebeveynler ile çocuk arasındaki etkileşimler odak alınarak çocuğun yaşam düzenine ilişkin istekleri göz önünde bulundurulmaktadır. Gould ve Mardindale (2013) yapılan velayet değerlendirmesi sonucunda ebeveynlerin

özellikleri, çocuğun gelişimsel ihtiyaçları ve bu ihtiyaçları karşılamada ebeveynlerin yeterlilikleri, hangi ebeveynin daha uygun olduğu kanaatine varılması gibi üç temel bileşen ortaya çıktığını belirtmektedir.

Velayeti değerlendirilmek için görevlendirilen adli destek görevlileri diğer adli destek görevlileri ile vaka tartışmaları ile konsültasyonlar gerçekleştirebilmektedir. Böylece karşılaşılan zorluklar, sınırlılıklar veya etik ikilemlerde bir başka uzman bakışı alınarak daha sağlıklı değerlendirmeler gerçekleştirilebilmektedir. Velayet Değerlendirme Uygulamaları Standartları'nda süpervizyon ve konsültasyonların olması gerektiğini vurgulamaktadır (NASW, 2005). Türkiye'de süpervizyon ve konsültasyona ilişkin formal bir yapılanma olmamakla birlikte bu hususlar adli süreçte informal bir yapılanma şeklinde velayet değerlendirmesi yapan uzmanlarca uygulanmaktadır.

3.3. Raporlama Aşaması

Velayete ilişkin yapılan inceleme ve değerlendirmelerin sonucunda ebeveynlerin, avukatların ve mahkemenin bilgilendirilmesi amacıyla velayete ilişkin yazılı bir rapor hazırlanmaktadır. Bu raporların, mahkemelerin hüküm verme aşamasında önemli bir araç olarak kullanılması nedeniyle bazı temel standartlara uyularak hazırlanması gerekmektedir. Bu temel standartlar;

- Raporlar mahkemece sorulan psikolegal soruları ele almalıdır.
- Güvenilir bir metodoloji kullanılmalıdır.
- Raporda sunulan görüşler sosyal bilimlerde yapılmış olan bilimsel araştırmalar ile tutarlı olmalıdır.
- Rapordaki veriler çoklu bilgi kaynaklarına dayanmalıdır (görüşmeler, gözlemler, psikolojik testler, üçüncü kişiler, kayıtlar gibi).
- Raporda alternatif hipotezler tek tek değerlendirilmelidir.
- Raporda sınırlılıklar belirtilmelidir.
- Özel durumlar (aile içi şiddet, ebeveyne yabancılaşma) raporda mutlaka ele alınmalıdır.
- Uzmanın değerlendirmesi yasalara, mevzuata uygun olmalıdır (Pickar ve Kaufman, 2013).

Simon ve Stahl (2014)'a göre ise velayete ilişkin raporlar içerik olarak; davaya konu olan ebeveynlerin, çocukların ve avukatların kimlik bilgileri; vaka geçmişinin tanımlanması; ele alınacak sorunların tanımlanması; ebeveynlerin her ikisi hakkında toplanan verilerin sunumu; çocuk/çocuklarla ilgili toplanan verilerin sunumu; ebeveyn-çocuk etkileşimi gözlemlerine ilişkin verilerin sunumu; diğer kaynaklardan toplanan verilerin sunumu; özet, sonuç ve öneriler bölümlerinden oluşmaktadır.

Erbay vd. (2020) ise velayet değerlendirme raporlarını sekiz bölümden oluştuğunu belirtmektedir. Bu bölümler;

- Formel Bilgiler: Davaya, çocuğa ve aile bireylerine ilişkin sosyodemografik bilgiler,
- Dosyanın Özeti: Dava konusu, önceki davalar ve sonuçları, evliliğin ve ayrılığın kısa özeti, çocukların bulunduğu yaşam koşulu
- Ebeveynlerin Değerlendirilmesi: Temel bakım, yaşam güvenliği ve sürekliliği, duygusal destek ve ilgi, maddî durum, sağlık durumu, geniş aile desteği, rehberlik yapma ve sınır koyma becerisi
- Aile ve Çevresel Faktörler: Ebeveynlerin iş ve eğitim durumları, ev koşulları, sosyal çevre desteği ve koşulları, aile öyküsü
- Çocuğun Değerlendirilmesi: Çocuğun istek ve duyguları, anlama kapasitesi, sağlığı, sosyal ve duygusal ihtiyaçları, eğitim durumu, yaşam koşulları ve sosyal çevresi, olası bir durum değişikliğinde nasıl etkileneceği ve muhtemel riskler
- Çocuk/çocuklarla ilgili toplanan verilerin sunumu,
- Uzmanın Değerlendirmesi
- Sonuç ve Öneriler: Velayet ve kişisel ilişki konusunda kanaat ve öneriler.

Değerlendirmeler sonucunda her iki ebeveynin de velayet sorumluluğunu almada yeterli olduğu sonucu çıkabileceği gibi bir ebeveynin yeterli birinin yetersiz veya her iki ebeveynin de yetersiz olduğu kanaati de oluşabilmektedir.

Bir ebeveynin daha yeterli bulunması durumunda ise velayet sorumluluğunun yetkin olan bu ebeveyne verilmesi önerilmektedir. Böyle bir durumda diğer ebeveynle ilgili olarak da çocukla kişisel ilişki önerileri sunulmaktadır. Ancak, yapılan değerlendirmelerde diğer ebeveyn ile kişisel ilişki kurulmasına yönelik riskler söz konusu ise

kişisel ilişkinin engellenmesi veya kişisel ilişkinin kontrollü bir şekilde sağlanması da öneriler arasında bulunabilmektedir. Her iki ebeveynin yetersizliği söz konusu olduğunda ise daha yetkin ebeveynin (tedavi, danışmanlık, terapi destekleri gibi) desteklenerek velayetin verilmesi ya da üçüncü bir kişinin vasi atanması ya da çocuğun alternatif bakım hizmetlerine yönlendirilmesi söz konusu olabilmektedir.

4. YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Nicel araştırma modellerinden genel tarama modelinde tasarlanan bu araştırma betimsel tarama modeline bir örnektir. Betimsel araştırmalar, geniş gruplar üzerinde yürütülen, gruptaki bireylerin bir olgu ve olayla ilgili görüşlerinin, tutumlarının alındığı, olgu ve olayların betimlenmeye çalışıldığı araştırmalardır (Büyüköztürk vd., 2015).

4.2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın evrenini T.C. Adalet Bakanlığı, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü'nde görevli adli destek görevlileri (psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanı) oluşturmaktadır. 2022 Nisan tarihi itibarıyla aktif görevde bulunan 1200 adli destek görevlisinden evreni temsil yeterliliği olacak sayıda oranlı örnekleme yöntemi ile örneklem belirlenmiştir. Örneklem sayısı belirlemede hata payı (d) sosyal bilimler için uygun görülen 0,05 alınarak gerçekleşme olasılığı (p) ve gerçekleşmeme olasılığı (q) 0,5 olarak alınmıştır. Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004, s. 50)'a göre %95 güven düzeyi için bu ölçütlerde alınması gereken örneklem büyüklüğü evren büyüklüğü 1000 için 278, 2500 için 333'dür. Araştırmaya 292 adli destek görevlisi katılım göstermiştir. Dolayısıyla araştırmanın örneklem büyüklüğü evreni temsil yeterliliğine sahiptir.

Türkiye'nin 34 farklı ilinden araştırmaya katılım gösteren adli destek görevlilerinin sosyodemografik özellikleri Tablo 2'de verilmiştir. Yaşları 23 ile 63 arasında değişen örneklem grubunun yaş ortalaması 34,33'dür (S= 7,99).

Tablo 2. Örneklem İlişkin Sosyodemografik Özellikler

Sosyodemografik Özellikler		N	%
Cinsiyet	Kadın	214	73,3
	Erkek	78	26,7
Meslek	Sosyal Hizmet Uzmanı	122	41,8
	Psikolog	100	34,2
	Pedagog	70	24,0
Medeni Durum	Evli	148	50,7
	Bekâr	116	39,7
	Evli ancak ayrı yaşıyor	24	1,4
Çocuk Sahibi Olma	Çocuk var	122	41,8
	Çocuk yok	170	58,2
Çalışılan Yer	Marmara Bölgesi	72	24,7
	Akdeniz Bölgesi	37	12,7
	Ege Bölgesi	71	24,3
	İç Anadolu Bölgesi	63	21,6
	Karadeniz Bölgesi	27	9,2
	Doğu Anadolu Bölgesi	12	4,1
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	10	3,4
Toplam		292	100,0

Büyük bir çoğunluğunu kadınların (%73,3) oluşturduğu örneklem grubunun yarısı evli (%50,7) olmakla birlikte yarıdan fazlası (%58,2) çocuk sahibi değildir. Türkiye'nin yedi bölgesi ve 34 farklı ilinden araştırmaya katılan katılımcılar sıklık sırasıyla Marmara (%24,7), Ege (%24,3), İç Anadolu (%21,6), Akdeniz (%12,7), Karadeniz (%4,1), Doğu Anadolu (%4,1) ve Güneydoğu Anadolu (%3,4) bölgelerinde çalışmaktadır. Adli sistem içerisinde 8 ay ile 35 yıl arasında çalışma deneyimi ($Ort. = 8,92$, $SS=6,99$) bulunan katılımcıların mesleki dağılımlarına bakıldığında 122 sosyal hizmet uzmanı (%41,8), 100 psikolog (%34,2) ve 70 pedagog (%24) araştırmaya katılım göstermiştir.

4.3. Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanması aşamasında araştırmacı tarafından geliştirilen açık uçlu, seçenekli ve beşli likert tipi toplam 34 sorudan oluşan Soru Formu kullanılmıştır. Öncelikle katılımcıların sosyodemografik özelliklerini belirlemeyi amaçlayan sorulardan (8 adet) oluşan formda 26 soru alanyazındaki bilgiler göz önüne alınarak velayet değerlendirme süreçlerine ilişkin faktörleri belirlemeye yöneliktir. Soru formu, oluşturulduktan sonra velayet değerlendirmesi yapan ve alanında 10 yıl deneyimi bulunan beş psikolog, pedagoğ ve sosyal hizmet uzmanına ayrıca iki akademisyene uygulanmıştır. Yapılan pilot uygulama sonucunda geri bildirimler alınarak dil yeterliliğine yönelik düzenlemeler yapılmış ve toplam 34 sorudan oluşan forma son hali verilmiştir. 5'li Likert tipi sorular "Her zaman", "Sıklıkla", "Ara sıra", "Nadiren" ve "Hiçbir zaman" olmak üzere derecelendirilmiş ve puanlaması "1" (Her zaman) ile "5" (Hiçbir zaman) arasında derecelendirilmiştir. Dolayısıyla Likert tipi sorulara alınan ortalamaların sıklığının düşük olması sıklığın arttığını, yüksek olması ise sıklığın azaldığını ifade etmektedir.

4.4. Veri Toplama Süreci ve Analizi

Araştırmanın etik izini Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 25.03.2022 tarih 2022/02 sayılı toplantısında 30 sayılı karar ile alınmıştır. Ayrıca T.C. Adalet Bakanlığı, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi'nden de 05.05.2022 tarih ve 298079 sayılı yazı ile uygulama izini alınmıştır.

Veriler Mayıs 2022- Haziran 2022 tarihleri arasında online olarak toplanmıştır. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri aracılığıyla katılım linki ulaştırılan adli destek görevlilerinden 295 kişi araştırmaya katılmıştır. Katılım gösterenlerden üç adli destek görevlisi velayet değerlendirilmesinde görev almaması nedeniyle analizlere dahil edilmemiştir. Verilerin analizinde katılımcılardan toplanan bilgiler SPSS-22 (Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı-22) kullanılarak bilgisayar ortamına işlenmiştir. Elde edilen veriler betimsel tablolar kullanılarak sıklık, yüzdelik ve ortalama verileri ile sunulmuştur.

5. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle velayet değerlendirmesinde bulunan adli destek görevlilerinin mesleki donanımına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Daha sonra velayet değerlendirme görevlendirmelerine ilişkin bulgular, velayet değerlendirmelerinde kullanılan yöntemler, velayet değerlendirmelerinde ihtiyaç duyulan kaynaklar ve velayet değerlendirmelerinde raporlamaya yönelik bulgular ele alınmıştır.

5.1. Adli Destek Görevlilerinin Mesleki Donanımı

Araştırmanın örneklemini oluşturan adli destek görevlileri meslekte ortalama 8,9 ($SS=6,9$) yıl çalışma deneyimine sahip olmakla birlikte ortalama 7,5 ($SS=6,22$) yıldır adli sistem içerisinde velayet değerlendirmelerinde görev almaktadır. Velayet değerlendirmelerinde görev alan adli destek görevlilerinin mesleki donanımlarına ilişkin bulgular Tablo 3'de sunulmuştur.

Table 3. Mesleki Donanım

	Mesleki Donanım	N	%
Eğitim Durumu	Lisans	213	72,9
	Yüksek Lisans	77	26,4
	Doktora	2	0,7
Velayet Değerlendirme Konusunda Eğitim Alma	Lisans/Lisansüstü eğitim	76	26,0
	Seminerler/Sempozyum	28	9,6
	Hizmet içi eğitim	52	17,8
	Sertifikalı eğitim	6	2,1
Velayet değerlendirme konusunda eğitim almaya ihtiyaç durumu	İhtiyaç duyuyorum	158	54,1
	İhtiyaç duymuyorum	134	45,9
Lisans/lisansüstü eğitim kapsamındaki derslerde velayet değerlendirmeye yönelik içeriğin bulunmasına dair düşünceler	Bulunması gerekiyor	270	92,5
	Bulunması gerekmiyor	22	7,5

Adli destek görevlilerinin büyük bir çoğunluğu (%72,9) lisans mezunu olup %27,1'i lisansüstü eğitim almıştır. Velayete ilişkin eğitim alma durumuna bakıldığında %26'sı lisans ve/veya lisansüstü eğitimlerde, %17,8'i adli sistemde çalışmaya başladıktan sonra hizmet içi eğitimlerde; %9,6'sı dernek, vakıf, üniversite vb. gibi kurumların düzenlediği seminer ve/veya sempozyumlarda, %2,1'i de sertifikalı programlarda velayet değerlendirme konusunu içeren eğitimler almıştır. Alınan eğitimlere rağmen adli destek görevlilerinin yarısından fazlası (%54,1) velayet değerlendirme konulu olarak eğitim almaya ihtiyaç duymakla birlikte büyük bir çoğunluğu (%92,5) lisans ve/veya lisansüstü eğitimler kapsamındaki ders içeriklerinde velayet değerlendirme konusunun bulunması gerektiğini düşünmektedir.

5.2. Velayet Değerlendirme Görevlendirmeleri

Velayet değerlendirme konulu olarak ayda 1 ile 25 arasında görevlendirme alan adli destek görevlilerinin bu konudaki aylık ortalama iş yükleri 8,4'dür ($SS=4,13$). Velayet görevlendirmelerinin %63'ü dava sürecin ilk aşamasında yapılmakla birlikte %33,6'sı dava sürecinin ortalarında yapılmaktadır. Dava sürecinin sonlarında velayet değerlendirme oranı (%3,4) ise oldukça düşüktür. Velayet konulu yapılan görevlendirmelerin konusuna ve süresine ilişkin bulgular Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Velayet Değerlendirme Görevlendirmesi

	Min.	Max.	Ortalama	Std. Sapma	
Aylık velayet görevlendirmesi	1	25	8,4	4,13	
Görevlendirme Konusu	Velayetin değerlendirilmesi (Boşanma davası sürecinde)	3	5	1,57*	0,61
	Velayetin değiştirilmesi	2	5	2,38*	0,87
	Tedbiren Velayet	1	5	2,61*	1,01
	Velayetin kaldırılması	1	5	3,24*	1,08
Velayet değerlendirme süresi (saat)	1	99	12,71	14,37	
Velayet değerlendirmede ideal süresi	2	300	18,56	29,29	

*5'li Likert tipi derecelendirme: Her zaman=1, Sıklıkla=2, Ara sıra=3, Nadiren=4 ve Hiçbir zaman=5

Velayetin türlerine göre yapılan görevlendirmelerde boşanma davası kapsamında velayetin değerlendirilmesi konulu görevlendirmelerin en düşük ortalamaya ($Ort=1,57$, $SS=0,61$) sahip olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise 2,38 ($SS=0,87$) ortalama ile velayetin değiştirilmesi konulu görevlendirmeler bulunmaktadır. Tedbiren velayet görevlendirmelerinin ise ortalaması 2,61'dir ($SS=1,01$). Adli destek görevlileri en az velayetin kaldırılması ($Ort=3,24$, $SS=1,08$) konulu görevlendirilmektedir. Adli destek görevlileri bir velayet değerlendirme için ortalama 12,71 ($SS=14,37$) saat süre harcarken bu sürenin bir görevlendirme için ortalama 18,56 ($SS=29,29$) saat olması gerektiğini düşünmektedir.

5.3. Velayet Değerlendirmede Kullanılan Yöntemler

Velayet değerlendirmesinin inceleme aşamasında adli destek görevlilerinin kullandıkları bilgi toplama yöntemlerine ilişkin bulgular Tablo 5'te verilmiştir. Buna göre adli destek görevlilerinin bilgi toplama yöntemi olarak çoklu bilgi kaynakları kullandıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Bilgi Toplama Yöntemleri

Bilgi Toplama Yöntemi	N	%	Ortalama*	Std. Sapma
Velayete konu çocuk/çocuklar ile ayrı yarı bireysel görüşme/görüşmeler	292	100,00	1,05	0,21
Her iki ebeveynle de ayrı ayrı bireysel görüşmeler	292	100,00	1,09	0,31
Ebeveynlerle çocuk iletişimini gözlemlenme	292	100,00	1,56	0,78
Ev ziyaretleri	292	100,00	2,05	0,90
Diğer önemli kişiler varsa (büyükbaba, büyükanne, hala, teyze, dayı, amca vb gibi) onlarla görüşmeler	288	98,63	2,64	0,93
Çocuk okula gidiyorsa okul ziyaretleri	260	89,04	3,37	0,95
Baba-çocuk ortak görüşmesi	226	77,40	3,45	1,17

Bilgi Toplama Yöntemi	N	%	Ortalama*	Std. Sapma
Anne-çocuk ortak görüşmesi	224	76,71	3,43	1,20
Her iki ebeveynle ortak görüşme	212	72,60	3,84	1,04
Birden fazla çocuk varsa çocuklarla ortak görüşme	214	73,29	3,84	0,95
Çocuklara yönelik psikolojik testler	126	43,15	4,39	0,80
İş yeri ziyaretleri	114	39,04	4,51	0,69
Ebeveynlere yönelik psikolojik testler	78	26,71	4,64	0,68
Diğer önemli kişilere (büyükbaba, büyükanne, hala, teyze, dayı, amca vb. gibi) yönelik psikolojik testler	36	12,33	4,79	0,62

*5'li Likert tipi derecelendirme: Her zaman=1, Sıklıkla=2, Ara sıra=3, Nadiren=4 ve Hiçbir zaman=5

Bilgi toplama yöntemi olarak ilk sıralarda görüşme yöntemi kullanılmaktadır. Velayet değerlendirmelerinde, velayete konu çocuk ve her iki ebeveynle bireysel görüşmeler yapmak, ebeveyn-çocuk iletişimini gözlemlemek ve ev ziyaretleri yapmak tüm adli destek görevlileri tarafından kullanılan bilgi toplama yöntemidir. Sıklık açısından bakıldığında ise velayete konu çocukla bireysel görüşme yapmak ($Ort=1,05$, $SS=0,21$) ve ebeveynler ile ayrı ayrı bireysel görüşme yapmak ($Ort=1,09$, $SS=0,31$) velayet değerlendirme görevlendirmelerinde her zaman kullanılan bilgi toplama yöntemidir. Görüşme yöntemlerinden ortak görüşmeler adli destek görevlileri tarafından daha az tercih edilmektedir. Ebeveynlerle çocuk iletişimi gözleme ($Ort=1,56$, $SS=0,78$) ve ev ziyaretleri ($Ort=2,05$, $SS=0,90$) ise velayet değerlendirmelerinde sıklıkla kullanılan yöntemlerdir. Ebeveyn ve çocuklardan sonra üçüncü kişiler ile görüşmeler yapmak adli destek görevlilerinin tamamına yakını (%98,63) tarafından kullanılan diğer bir yöntemdir. Ancak sıklık ($Ort=2,64$, $SS=0,93$) açısından bakıldığında her velayet değerlendirmesinde değil ara sıra kullanılan yöntemlerden biridir. Görüşme yapılan üçüncü kişilere ilişkin bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Görüşme Yapılan Üçüncü Taraf Kişiler

Üçüncü Taraf Kişiler	N	%
Babanın kök ailesi (babaanne, dede, amca, hala vb. gibi)	276	94,5
Annenin kök ailesi (anneanne, dede, teyze, dayı vb. gibi)	274	93,8
Çocuğun öğretmeni	260	89,0
Komşu	124	42,5
Psikolojik destek alınan profesyonel	122	41,8
Diğer akrabalar (ebeveynlerin amcası, teyzesi, halası, yeğenleri vb. gibi)	70	24,0
Çocuk doktoru	36	12,3
Ebeveynlerin arkadaşları	10	3,4
Çocuğun arkadaşları	14	4,8

Üçüncü kişiler genellikle babanın kök ailesi (%94,5) ve annenin kök ailesi (%93,8) oluşturmaktadır. Bunun dışında görüşme yapılan üçüncü kişileri sırasıyla çocuğun öğretmeni, ruh sağlığı profesyoneli, diğer akrabalar, çocuğun doktoru, ebeveynlerin ve çocuğun arkadaşları olmaktadır.

Bilgi toplama yöntemlerinden en az sıklıkta kullanılan yöntemleri üçüncü kişilere psikolojik testler ($Ort=4,79$, $SS=0,62$), ebeveynlere psikolojik testler ($Ort=4,64$, $SS=0,68$), ebeveynlerin iş yerlerini ziyareti ($Ort=4,51$, $SS=0,69$) ve çocuklara psikolojik testler ($Ort=4,39$, $SS=0,80$) oluşturmaktadır. Adli destek görevlilerinin inceleme ve değerlendirme aşamasında kullandıkları psikolojik değerlendirme araçları tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Kullanılan Psikolojik Değerlendirme Araçları

Psikolojik Değerlendirme Aracı		N	%
Ebeveynlere Uygulanan Testler	Ebeveyn Tutum Ölçeği	39	50,0
	Ebeveyn Davranış Değerlendirme Ölçeği	20	25,6
	BEIER Cümle Tamamlama Testi	7	9,0
	Çok Yönlü Kişilik Envanteri (MMPI)	6	7,7
	Ruhsal Belirti Tarama Testi (SCL90)	6	7,7
	Toplam	78	100,0
Çocuklara Uygulanan Testler	BIER Cümle Tamamlama Testi	76	60,3
	Resim Analizi	18	14,3
	DENVER Gelişim Tarama Envanteri	7	5,6
	Hikaye Analizi	6	4,9
	Ankara Gelişim Envanteri (AGTE)	4	3,2
	Anne-Baba-Ergen İlişki Envanteri	3	2,4
	Tutum ve Davranış Testleri	3	2,4
	Louisa Duss Psikanalitik Hikayeler Testi	3	2,4
	Porteus Labirent Testi	2	1,5
	Çocuklara Tematik Algı Testi (CAT)	2	1,5
	Montreal Bilişsel Değerlendirme Testi (MoCA)	2	1,5
	Toplam	126	100,0

Tablo 7'ye göre velayet değerlendirmelerinde adli destek görevlilerinin %26,71'si çocuklara yönelik psikolojik ölçme araçları kullanırken %43,15'i yetişkinlere psikolojik ölçme araçları uygulamaktadır. Çocuklara yönelik en fazla uygulanan psikolojik ölçme aracı ise Projektif Testlerden biri olan Beier Cümle Tamamlama Testi'dir (%60,3). Ebeveynlere yönelik ise Ebeveyn Tutum Ölçeği (%50) en sık kullanılan ölçme aracıdır.

Velayet değerlendirmelerinde kullanılan yöntemlere ilişkin adli destek görevlilerinin harcadıkları ortalama süre Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Velayet Değerlendirmelerinde Kullanılan Yöntemlere Göre Ortalama Süre

Kullanılan Yöntemler	N	%	Min.	Max.	Ortalama	Std. Sapma
Rapor yazma	292	100,0	1	7	3,9	2,29
Ebeveyn görüşmeleri	292	100,0	1	7	2,8	0,79
Dosya incelemesi	290	99,3	1	7	2,4	0,82
Test uygulama	178	60,9	1	4	2,3	0,68
Çocuk görüşmeleri	292	100,0	2	4	2,2	0,40
Diğer adli destek görevlileri ile konsültasyon	286	97,9	1	7	2,2	0,61
Üçüncü taraf kişi görüşmeleri	288	98,6	1	3	2,0	0,34
Sosyal incelemeler (ev, okul, iş ziyaretleri vb gibi)	292	100,0	1	3	1,4	0,52

Adli destek görevlilerinin bir velayet değerlendirme için harcadıkları ortalama sürenin ($Ort=12,71$, $Bkz. Tablo 4$) 3,9 ($SS=2,29$) saati raporlama aşamasına aittir. Raporlamayı sırasıyla ebeveyn görüşmeleri, dosya incelemesi, test uygulama, çocuk görüşmeleri, diğer görevliler ile konsültasyon, üçüncü kişiler ile görüşme, sosyal incelemeler izlemektedir. Adli destek görevlilerinin tamamı rapor yazma, ebeveyn görüşmeleri, çocuk görüşmeleri ve sosyal inceleme yapmaktadır. Ancak dosya incelemesi, test uygulama, üçüncü kişilerle görüşme ve konsültasyon, tüm adli destek görevlileri tarafından uygulanmamaktadır.

5.4. Velayet Değerlendirmelerinde İhtiyaç Duyulan Kaynaklar

Velayet değerlendirmelerinde önemli hususlardan biri de kaynaklardır. İnceleme, değerlendirme ve raporlama için farklı kaynaklara ihtiyaç duyulabilmektedir. Adli destek görevlilerinin büyük bir çoğunluğunun (%78,8)

yetişkinlerle bireysel ve ortak görüşmeler için düzenlenmiş görüşme odasının bulunduğu belirlenirken bu oran çocuklara uygun olarak düzenlenmiş görüşme odasında (%52,7) daha düşüktür (Bkz. Tablo 9). Ev, iş, okul ziyaretleri gibi adli ortam dışında yapılan sosyal incelemelerde adli destek görevlilerinin kullanabileceği aracın bulunma durumuna bakıldığında ise büyük bir çoğunluğun (%76,7) araç imkânı bulunmaktadır. Uzmanların tamamı raporlama sürecinde kullanılan bilgisayar, yazıcı vb. gibi teknik ekipmana sahiptir.

Tablo 9. İhtiyaç Duyulan Kaynaklar

Kaynaklar	N	%	
Yetişkin görüşme odası	Var	230	78,8
	Yok	62	21,2
Çocuk görüşme odası	Var	154	52,7
	Yok	138	47,3
Ulaşım aracı	Var	224	76,7
	Yok	68	23,3
Teknik ekipman (Bilgisayar, yazıcı vb. gibi)	Var	292	100,0
	Yok	0	0,0

5.5. Velayet Değerlendirmelerinde Raporlama

İnceleme ve değerlendirme süreci sonrasında bulunan raporlama sürecine ilişkin olarak adli destek görevlilerinin raporlarında ele aldıkları konu başlıkları Tablo 10'da sunulmuştur.

Adli destek görevlilerinin tamamı velayet değerlendirme raporlarında ebeveynlerin çocuğun temel bakımını sağlama konusundaki yeterliliklerine yer vermektedir. Görevlilerin tamamına yakını çocukla kurulan duygusal bağın niteliği ve ebeveynlerin çocukla ilgilenme yeterliliklerine (%96,6), ebeveynlerin sahip olduğu sosyal desteğe (%96,6), ebeveynlerin çocuğun yaşam güvenliğini sağlama ve bunu sürdürebilmesine yönelik yeterliliğine (94,5), ebeveynlerin sağlık (%93,8) ve yaşam koşullarına (%92,5), çocuğa rehberlik etme ve sınır koyma becerilerine (%91,1), ebeveynlerin eğitim durumu ile çalışma koşullarına (%91,1) raporlarında yer vermektedir.

Tablo 10. Velayet Değerlendirme Raporlarında Ele Alınan Konu Başlıkları

Konu Başlıkları	N	%
Temel Bakım Verme Yeterlilikleri	292	100,0
Çocukla Duygusal Bağ Kurma ve İlgi Gösterme Yeterliliği	282	96,6
Sahip Olunan Sosyal Destek	282	96,6
Yaşam Güvenliliğini Sağlama ve Sürdürme Yeterliliği	276	94,5
Ebeveynlere Sağlık Durumu	274	93,8
İlişkin Ev Koşulları	270	92,5
Bilgiler Rehberlik Yapma ve Sınır Koyma Becerisi	266	91,1
Eğitim Durumu ve İş Koşulları	266	91,1
Maddi Durum	254	87,0
Sosyal Çevre Koşulları	228	81,5
Aile Öyküsü	200	68,5
Sağlığı, Duygusal ve Sosyal İhtiyaçları	282	96,6
Yaşam Koşulları ve Sosyal Çevresi	280	95,9
Zarar Görme ve Zarar Verme Riski	278	95,2
Çocuklara Anlama Kapasitesi	276	94,5
İlişkin Değişiklik Durumunda Çocuğun Tepkisi	266	91,1
Bilgiler Eğitim Durumu	262	89,7
İstek ve Duyguları	262	89,7
Diğer Konular	2	0,7

Raporlarda çocuklara ilişkin ele alınan konu başlıklarına bakıldığında ise uzmanların tamamına yakınının çocuğun sağlığı, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını (%96,6), çocuğun yaşam ve sosyal çevre koşullarını (%95,9), çocuğun zarar görme ve zarar verme riskini (%95,2), çocuğun anlama kapasitesini (%94,5), herhangi bir yaşam yeri değişikliği olması durumunda bu duruma çocuğun vereceği tepkiyi (%91,1) değerlendirerek raporlarında bu hususlara yer verdikleri anlaşılmaktadır. İki adli destek görevlisi çalışmada ele alınan konulara ek olarak çocuğun aidiyet duygusunu ve ebeveynlerin kök aile bireyleri ile kurdukları iletişim ve etkileşimi raporlarında belirttiklerini belirtmiştir.

Velayet değerlendirme sonucunda adli destek görevlilerinin tamamının hazırladıkları raporlarda velayetin bir ebeveyne verilerek diğer ebeveyn ile kişisel ilişki kurulması kanaatini belirttikleri anlaşılmaktadır. Tablo 11'e bakıldığında sıklık açısından kanaat türleri karşılaştırıldığında ise velayet değerlendirme raporlarında adli destek görevlileri velayet sorumluluğunu anneye verilerek baba ile kişisel ilişki kurulması kanaatini ($Ort=1,94$, $SS=0,51$), velayetin babaya verilerek anne ile kişisel ilişki kurulması ($Ort=2,88$, $SS=0,78$) kanaatinden daha sık kullanmaktadır.

Tablo 11. Adli Destek Görevlilerinin Velayete İlişkin Kanaatleri

Adli Destek Görevlisinin Velayete İlişkin Kanaati	N	%	Ortalama*	Std. Sapma
Velayetin anneye verilerek baba ile kişisel ilişki kurulması	292	100,0	1,94	0,51
Velayetin babaya verilerek anne ile kişisel ilişki kurulması	292	100,0	2,88	0,78
Velayetin anneye verilerek baba ile kontrollü kişisel ilişki kurulması	244	83,6	3,71	0,91
Her iki ebeveynin de velayet sorumluluğunu alamayacağı ve çocuk hakkında bakım tedbiri uygulanması	210	71,9	4,25	0,53
Velayetin babaya verilerek anne ile kontrollü kişisel ilişki kurulması	208	71,2	4,15	0,68
Her iki ebeveynin de velayet sorumluluğunu alamayacağı ve vasi atanması	206	70,5	4,25	0,53
Velayetin anneye verilerek baba ile kişisel ilişkinin engellenmesi	204	69,9	4,24	0,60
Velayet değerlendirmesinde herhangi bir kanaate varılamamıştır	182	62,3	4,23	0,69
Velayetin babaya verilerek anne ile kişisel ilişkinin engellenmesi	166	56,8	4,42	0,53
Ortak velayet	118	40,4	4,16	0,81

*5'li Likert tipi derecelendirme: Her zaman=1, Sıklıkla=2, Ara sıra=3, Nadiren=4 ve Hiçbir zaman=5

Sıklık açısından karşılaştırıldığında velayetin anneye verilerek baba ile kontrollü kişisel ilişki kurulması ($Ort=3,71$, $SS=0,91$) kanaatinin üçüncü sıklıkta verilen öneri olduğu görülmekle birlikte raporlarda velayetin babaya verilerek anne ile kontrollü kişisel ilişkinin sağlanması kanaatinden ($Ort=4,15$, $SS=0,68$) ise sıklık açısından daha az kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Yapılan velayet değerlendirmelerinde velayet sorumluluğunun hangi ebeveyne verileceği hususunda bir kanaat belirtmeyerek takdiri mahkemeye bırakan adli destek görevlileri (%62,3) de bulunmaktadır. Sıklık açısından bakıldığında ise velayet değerlendirme raporlarında herhangi bir kanaate varılamaması ($Ort=4,23$, $SS=0,69$) altıncı sırada bulunmakla birlikte nadiren bildirilen bir kanaattir. Ebeveynlerin her ikisinin de velayet sorumluluğunu alamayacağı kanaati olarak çocuk hakkında bakım tedbiri uygulanması ($Ort=4,25$, $SS=0,53$) kanaati veya çocuğa vasi atanması ($Ort=4,25$, $SS=0,53$) kanaati adli destek görevlileri tarafından aynı sıklıkta raporlarda öneri olarak belirtilmektedir.

Adli destek görevlilerin %40,4'ü velayet değerlendirmede ortak velayet kanaatini belirttiğini ifade etmiştir. Ortak velayet kanaat sıklığına ($Ort=4,16$, $SS=0,81$) bakıldığında ise velayet değerlendirme görevlendirmelerinde nadiren ortak velayete ilişkin karar verildiği anlaşılmaktadır. Ebeveynlerden birine velayetin verilerek diğer ebeveynle kişisel ilişkinin engellenmesi veya kaldırılması kanaatinin ise adli destek görevlileri tarafından en az sıklıkta kullanılan kanaat olduğu saptanmıştır.

6. TARTIŞMA

Velayet değerlendirmelerinde adli destek görevlilerinin kullandıkları yöntemlerin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada velayet değerlendirme sürecine ilişkin bulgular adli destek görevlilerinin mesleki donanımı, velayet

değerlendirme görevlendirmelerinin özellikleri, velayet değerlendirmesinde kullanılan yöntemler, ihtiyaç duyulan kaynaklar ve velayet değerlendirmelerinde raporlama olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir.

ABD, İngiltere, Almanya gibi ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede ruh sağlığı profesyonelleri tarafından yapılan velayet değerlendirmelerinde velayet değerlendiricilerinin yeterliliklerine ilişkin temel standartlar geliştirilmiştir. Bu standartlara göre bir velayet değerlendiricisi olan ruh sağlığı profesyonelinin lisansüstü eğitim almış olması ve mesleki deneyime sahip olması beklenmektedir (AFCC, 1994, 2006; APA, 1994). Türkiye’de ise velayet değerlendirmeleri psikolog, pedagoğ ve sosyal hizmet uzmanlarından oluşan adli destek görevlileri tarafından yapılmakta ve bu profesyonellerin lisans eğitimini tamamlamış olmaları yeterli sayılmaktadır. Velayet değerlendirmesinde bulunan adli destek görevlilerinin mesleki donanımlarına bakıldığında çoğunluğunun (%72,9) lisans mezunu olduğu, lisansüstü eğitime sahip olanların %27,1 seviyesinde olduğu belirlenmiştir. Bow ve Quinnell’in (2001) ABD’de velayet değerlendirmesi yapan ruh sağlığı profesyonellerinin katılımı ile gerçekleştirdiği çalışmada uzmanların %18’inin adli tıp yüksek lisans ve doktorasına sahip olduğu, %39’unun ise diğer klinik alanlarda doktora mezunu olduğu belirtilmiştir. Bow ve Boxer’in (2003) çalışmasında ise bu oranlar %16 yüksek lisans, %68 doktora olarak saptanmıştır. Ackerman ve Ackerman’ın (1997) çalışmasında doktoralı profesyonellerin oranı %19’dur. Alanyazındaki bilgiler ile araştırma bulguları karşılaştırıldığında velayet değerlendirmelerinde bulunan ruh sağlığı profesyonellerinin lisansüstü eğitim durumunun yurt dışındaki oranlardan oldukça düşük olduğu görülmektedir. ABD başta olmak üzere birçok ülkede velayet değerlendirme görevlendirmeleri için lisansüstü eğitimin ön koşul olarak arandığı ancak Türkiye’de psikoloji, sosyal hizmet, psikolojik danışmanlık ve rehberlik lisans şartı ile birlikte lisansüstü eğitimin tercihen arandığı düşünüldüğünde araştırmanın bu bulgusu beklenen bir durumdur.

Velayet değerlendirme birçok sistemin bütüncül bir bakış açısıyla incelenmesi ve değerlendirmesi ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle velayet değerlendirmesinde bulunacak olan ruh sağlığı profesyonellerinin ebeveynlik ve çocuk gelişimi gibi konularda bilgi sahibi olmasının yanı sıra ebeveyne yabancılaşma, çocuk ihmal ve istismarı, maddenin kötüye kullanımı, ruh sağlığı, aile içi şiddet, bağlanma, kriminoloji, hukuk vb. gibi birçok farklı konuda da bilgi sahibi olması gerekmektedir. Kısacası bilgi temeli, sağlıklı bir velayet değerlendirmesi yapılabilmesi için ön koşullardan biridir. Adli destek görevlilerinin çoğunluğu lisans ve lisansüstü eğitimlerinde (%76), seminer ve sempozyumlarda (%28) ve sertifikalı eğitimlerde (%6) velayet ve velayet değerlendirmesine ilişkin eğitimler almış, yarısından fazlası adli sistemde göreve başlama sonrası verilen hizmet içi eğitimlerde de (%52) velayet değerlendirme konulu eğitimler almıştır. Ancak belirlenen önemli bulgulardan biri adli destek görevlilerinin %54,1’inin halen velayet değerlendirme konulu eğitim alma ihtiyacı duymasındır. Görevlilerin tamamına yakını (%92,5) lisans ve lisansüstü eğitimlerde velayet değerlendirme konusunun ders içeriklerinde ele alınması gerektiğini düşünmektedir.

Mesleki bilgi kadar mesleki deneyim de velayet değerlendirmesinde önemli bir kıstas olarak karşımıza çıkmaktadır. Bow ve Quinnell’in (2001) çalışmasında velayet değerlendiricilerinin ortalama 22,6 yıl mesleki deneyimlerinin bulunduğu, bu sürenin ortalama 15,62 yılının adli sistemde, 13,57 yılının ise velayet değerlendirmesinde geçtiği belirtilmiştir. Bu durum velayet değerlendirme görevlendirmeleri için ruh sağlığı profesyonellerinin öncelikle mesleklerinde ve adli sistemde mesleki deneyiminin arandığını göstermektedir. Ancak Türkiye’de velayet değerlendirmesi yapan adli destek görevlilerinde mesleki deneyim şartı bulunmamaktadır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında adli destek görevlilerinin meslekte ortalama 8,9 yıl, velayet değerlendirmede ortalama 7,5 yıl deneyiminin bulunması bu durumu desteklemektedir.

Aylık ortalama 8,4 davada velayet değerlendirmesi görevi alan adli destek görevlileri en sık boşanma davası sürecinde velayetin belirlenmesine yönelik velayet değerlendirmesi yapmaktadır. Bunu sırasıyla velayetin değiştirilmesi, tedbiren velayet ve velayetin kaldırılması izlemektedir. Görevlendirmelerin yarısından fazlası (%68) davanın ilk aşamasında gelmektedir. 1 ile 99 saat arasında değişen bir velayet değerlendirme süreci ortalama 12,71 saattir. Adli destek görevlileri bu sürenin ortalama 18,56 saat olması gerektiğini düşünmektedir. Bow ve Quinnell (2001) bu süreleri 5 ile 90 saat arası için ortalama 24,5 saat (ebeveynler ve bir çocuk görüşmeleri), 6 ile 90 saat arası için ortalama 28,5 saat (ebeveynler ve iki çocuk görüşmeleri) olarak belirtmektedir. Bir velayet değerlendirme sürecinin başından sonuna kadar geçen süre ise ortalama 9,27 hafta olarak tespit edilmiştir. Daha önceden yapılan çalışmalarda ise bu süre 18,8 saat (Keilin ve Bloom, 1986) ve 26,4 (Ackerman ve Ackerman, 1997) saat olarak belirtilmektedir. Yapılan araştırma sonuçlarında tarihsel süreçte velayet değerlendirmesi için kullanılan ortalama sürenin arttığı görülmektedir. Araştırma bulguları ile alanyazındaki bilgiler karşılaştırıldığında adli destek görevlilerinin bir velayet değerlendirmesi için harcadıkları sürenin ihtiyaç duydukları süreden yaklaşık

bir iş günü daha düşük olduğu belirlenmekle birlikte yurt dışındaki uygulamalardan da oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye’de adli destek görevlilerinin iş yoğunluğu ile ilişkili olabileceği gibi kullanılan yöntemlerin daha az olmasından kaynaklanabileceği de düşünülmektedir.

Velayet değerlendirmelerinde görüşme, inceleme, test uygulama gibi birçok farklı yöntem kullanılmakla birlikte ebeveynler, çocuklar, üçüncü kişiler gibi birçok farklı sistemle de mesleki uygulamalar yürütülmektedir. Bu çalışmada adli destek görevlilerinin bilgi toplama yöntemi olarak bireysel ve ortak görüşmeler, gözlem, sosyal inceleme, test uygulama gibi çoklu bilgi toplama yöntemlerini kullandıkları belirlenmiştir. Velayete konu olan çocuk ile bireysel görüşme ve ebeveynlerle bireysel görüşme, ebeveyn-çocuk iletişimini gözleme, ev ziyareti adli destek görevlilerinin tamamı tarafından kullanılmaktadır. Sıklık açısından karşılaştırıldığında ise çocuk ve ebeveynlerle bireysel görüşme her zaman velayet değerlendirmede kullanılan bir yöntem olmakla birlikte ebeveyn-çocuk iletişimini gözleme ve ev ziyaretleri sıklıkla kullanılmaktadır. Benzer şekilde yurt dışında da yapılan araştırmalar velayet değerlendirmesi yapan ruh sağlığı profesyonellerinin görüşme, gözlem, inceleme ve test uygulama gibi bilgi toplama yöntemlerini kullandıklarını göstermektedir (Bow ve Quinnell, 2002; Bow ve Boxer, 2003). Bow ve Boxer’ın (2003) çalışmasında bu araştırmanın bulguları ile paralel olarak ebeveyn ve çocuk ile görüşme ruh sağlığı profesyonellerinin tamamı tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Bow ve Quinnell’in (2002) çalışmasında da ebeveynler ile görüşme tüm velayet değerlendiricileri tarafından uygulanmakla birlikte çocukla görüşme %92.3 oranında uygulanmaktadır.

Bilgi toplama yöntemlerinden üçüncü kişilerle görüşme adli destek görevlilerinin tamamına yakını (%98,63) tarafından kullanılmaktadır. Bow ve Quinnell’in (2002) araştırmasında bu oran %75’dir. Bu bulgu adli destek görevlilerinin üçüncü kişileri bilgi kaynağı olarak daha fazla gördüklerini göstermektedir. Bilgi kaynağı olan üçüncü kişiler incelendiğinde adli destek görevlilerinin %94,5’inin babanın kök ailesini, %93,8’inin annenin kök ailesini, %89’unun çocuğun öğretmenini bilgi kaynağı olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Bunları sırasıyla çocuk ve ebeveynlerin etkileşim halinde olduğu komşu, ruh sağlığı profesyoneli, akrabalar, çocuk doktoru, ebeveyn ve çocuğun arkadaşları izlemektedir. Bow ve Quinnell (2002) de velayet değerlendirmelerinde görüşme yapılan üçüncü kişileri sırasıyla ruh sağlığı profesyonelleri (%77,7), arkadaş ve danışman gibi kişiler (%73,1), doktor (%65,5), okul personeli (%62) ve akraba (%51,9) olarak belirtmektedir. Türkiye’nin aile kültürü sebebiyle çocukların bakım sorumluluğunda ebeveynlerin kök aile bireyleri birçok ülkeye göre daha fazla rol ve görev alabilmektedir. Özellikle boşanma söz konusu olduğunda boşanan çiftler çocukların bakım ve gözetiminin sağlanmasında kendi kök ailelerinin desteğine evlilik birlikteliğinin devam ettiği süreçten daha fazla ihtiyaç duyabilmektedir. Dolayısıyla boşanma süreci ve sonrasında çocuğun en çok etkileşim halinde olduğu sistemler ebeveynlerden sonra ebeveynlerin kök aile bireyleridir. Bu nedenle Türkiye’de yapılan velayet değerlendirmelerinde bilgi kaynağı olarak üçüncü kişilerden en çok ebeveynlerin kök ailelerinin tercih edildiği düşünülmektedir.

Yapılan velayet değerlendirmelerinde adli destek görevlilerinin en az kullandıkları yöntem psikolojik test uygulamadır. Adli destek görevlilerinin %43,15’i çocuklara, %26,71’i ebeveynlere, %12,33’ü üçüncü kişilere psikolojik test uygulamakta ancak bunlar sıklık açısından velayet değerlendirmelerinde nadiren kullanılmaktadır. Yurt dışı uygulamalara bakıldığında ruh sağlığı profesyonelleri ebeveynlere %90,4, çocuklara %38,5, diğer kişilere %33,3 ile psikolojik test uygulanmaktadır (Bow ve Quinnell, 2002). Bow ve Boxer (2003) ise çalışmasında ruh sağlığı profesyonellerinin velayet değerlendirmelerinde %75,9 baba ve %75 anne olmak üzere ebeveynlere, %49,1 ile çocuklara psikolojik test uygulandığını saptamıştır. Bir başka araştırma bulgularında ise bu oranlar daha yüksek olmakla birlikte ebeveynlere %91, çocuklara %61, üçüncü kişilere %21 oranında psikolojik test uygulanması söz konusu olmaktadır (Bow ve Quinnell, 2001). Elde edilen bulgular ile yapılmış araştırma sonuçları karşılaştırıldığında psikolojik testlerin Türkiye’de velayet değerlendirmelerinde daha az kullanıldığı görülmektedir. Türkiye’de velayet değerlendirmesinde bulunan adli destek görevlilerinin psikolojik değerlendirme araçları ve kullanımı konusunda yeterli bilgi ve yetkinliğinin bulunmamasının bu durumda etkili olabileceği düşünülmektedir. Bunun dışında velayet değerlendirmelerinde kullanılacak ve Türkiye kültürüne uygun geliştirilmiş veya uyarlanmış psikolojik değerlendirme araçlarının yetersiz olmasından da bu hususta etkili olabileceği söylenebilir.

Ackerman ve Ackerman (1997) velayet değerlendirmesi yapan ruh sağlığı profesyonelleri ile gerçekleştirdiği çalışmada ebeveynler için en çok Ackerman-Schoendorf Ebeveynlerin Velayeti Değerlendirme Ölçeği (Ackerman-Schoendorf Scales for Parent Evaluation of Custody) kullanırken çocuklar için Bricklin Algı Ölçeği (Bricklin Perceptual Scales) kullanılmaktadır. Bow ve Quinnell (2002) ise çalışmasında ebeveynlere yönelik

kişilik testlerinin (Minnesota Kişilik Envanteri, Millon Klinik Çok Eksenli Envanteri vb gibi.) %87,8, ebeveynlik envanterlerinin (Ebeveynlik Stres Endeksi, Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri, Ebeveyn Memnuniyeti Ölçeği, Çocuk Kötüye Kullanım Potansiyeli Envanteri vb. gibi) %44,9, projektif testlerin (Rosha, Cümle Tamamlama, Tematik Algı Testi, İnsan Figürü Çizimi vb.) %40,8, zekâ testlerinin %22,4 oranında kullanıldığını belirtmiştir. Aynı çalışmada velayete konu çocuklar için ise %21,6 ile projektif kişilik testleri (Rosha, Aile Çizimi, Roberts Algı Testi vb.), %21,6 ile ebeveyn-çocuk derecelendirme ölçekleri (Çocuk Davranışı Kontrol Listesi, Conner's Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği, Çocuklar İçin Davranış Değerlendirme Sistemi vb. gibi), %19,6 ile kişilik testleri (Millon Adolesan Klinik Envanteri, MMPI-Ergen Versiyonu, Bricklin Algısal Ölçekleri, İlişki Algısı Testi vb. gibi), %11,8 ile zeka testleri kullanılmıştır. Bu çalışmada ise ebeveynlere yönelik olarak kullanılan psikolojik testler sırasıyla Ebeveyn Tutum Ölçeği (%50), Ebeveyn Davranış Değerlendirme Ölçeği (%25,6), BIER cümle tamamlama testi (%9), Çok Yönlü Kişilik Envanteri (%7,7) ve Ruhsal Belirti Tarama Testidir (%7,7). Çocuklar için ise BIER Cümle Tamamlama Testi (%60,3), Resim Analizi (%14,3) en fazla uygulanan psikolojik değerlendirme aracı olarak belirlenmiştir. Türkiye'de velayet değerlendirmelerinde psikolojik testlerin kullanım oranlarının yurt dışı uygulamalarından daha düşük olmasının yanında kullanılan psikolojik test türlerinin de daha az olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum adli destek görevlilerinin velayet değerlendirmesi için uygun ve yeterli testlere erişiminde de yetersizlikler olduğunu düşündürmektedir.

Velayet değerlendirmelerinde çoklu yöntemler kullanan adli destek görevlilerinin görevlendirmenin başından sonuna kadar harcadıkları süre ortalaması 12,7 saattir. Bu sürenin 3,9 saati raporlama aşamasına aittir. Raporlama velayet değerlendirme sürecinde en fazla zaman alan aşamadır. Benzer bir durum yurt dışı uygulamalarında da karşımıza çıkmaktadır. Bow ve Quinnell (2001) ABD'de velayet değerlendiricilerinin rapor yazma için ortalama 7,3 saat harcadığını belirtmektedir. Raporlama aşamasından sonra en fazla süre ebeveyn görüşmeleri (Ort=2,8) için söz konusudur. Yurt dışı uygulamalarına bakıldığında ise ortalama 3,49 saat (Bow ve Boxer, 2003) ve 7 saat (Bow ve Quinnell, 2001) ebeveyn görüşmeleri için süre harcanmaktadır. Dosya incelemesi (Ort=2,4) kullanılan süre açısından üçüncü sırada bulunmaktadır. Dördüncü sırada psikolojik test uygulamaları bulunmaktadır. Araştırma bulgularına göre ebeveyn ve çocuklara test uygulama en az kullanılan yöntem olmasına rağmen kullanılan süre açısından (Ort=2,3) dördüncü sırada bulunmaktadır. ABD'deki uygulamalarda ise anne test için 3,25 saat, baba test için 3,25 saat, çocuk test için 1,95 saattir (Bow ve Boxer, 2003). Adli destek görevlilerinin ebeveyn ve çocuklara test uygulama oranının yurt dışından daha düşük olduğu göz önüne alındığında kullanılan sürenin de daha düşük çıkması beklenen bir durumdur. Velayete konu çocuk ile görüşme için kullanılan süre yurt dışındaki uygulamalardan daha yüksek bulunmuştur. Adli destek görevlileri çocuklarla görüşme için ortalama 2,2 saat kullanırken, yurt dışındaki uygulamalarda bu oran 1,8 saattir (Bow ve Quinnell, 2001).

Diğer profesyonel meslek elamanları ile konsültasyon, Türkiye adalet sisteminde formel bir yapılanma içinde olmamasına rağmen adli destek görevlileri bir velayet değerlendirme sürecinde ortalama 2,2 saat konsültasyon için zaman harcamaktadır. Bu durum velayet değerlendirmelerinde adli destek görevlilerinin vakalar için konsültasyona ihtiyaç duyarak en fazla kullanılan yöntemlerden biri olan görüşmeler için harcadıkları süre kadar konsültasyon için ayırdıklarını göstermektedir. Kullanılan diğer yöntemler olan üçüncü kişiler ile görüşme (Ort=2) ve sosyal incelemeler (Ort=1,4) ise kullanılan süre açısından iki saat ve altındadır.

Velayet değerlendirmelerinde kullanılan yöntemlerin uygulanabilirliği için bazı temel kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kaynaklardan en önemlileri görüşme odaları, sosyal incelemeler için ulaşım aracı, rapor yazımı için teknik ekipmandır. Adli destek görevlilerinin tamamı raporlamada kullanılan teknik ekipmana sahip iken %78,8'inin yetişkin görüşme odası, % 76,7'sinin incelemeler için ulaşım aracı, %52,7'sinin çocuk görüşme odası bulunmaktadır. Bu bulgu çocuk görüşme odasının adli destek görevlilerinin en fazla ihtiyaç duyduğu kaynak olduğunu göstermektedir. Bunu sırasıyla ulaşım aracı ve yetişkin görüşme odası izlemektedir. Bir velayet değerlendirmesinde çoklu bilgi toplama yöntemleri kullanılması gerekmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için de yeterli kaynakların bulunması oldukça önemlidir. Yetişkin ve çocuklara yönelik düzenlenmiş görüşme odalarının bulunmuyor olması görüşme kalitesini düşürebileceği gibi değerlendirme için gerekli bilgiye ulaşımı da kısıtlayabilmektedir. Benzer şekilde sosyal incelemeler için ulaşım aracının bulunmaması da adli destek görevlilerinin sosyal incelemeyi gerçekleştiremeyerek eksik bilgi toplamasına neden olabilir. Dolayısıyla velayet değerlendirme kalitesinin artırılabilmesi için adli destek görevlilerinin ihtiyaç duyulan kaynaklara sahip olması beklenmektedir.

İnceleme ve değerlendirme aşamasından sonra velayet değerlendirmelerinde raporlama aşamasına geçilmektedir. Raporlamada, elde edilen tüm bilgi ve gözlemler kullanılarak elde edilen veriler adli destek görevlisinin

değerlendirme ve kanaatini de içerecek şekilde hazırlanan raporlarda yer verilmektedir. Adli destek görevlileri hazırlamış oldukları velayet değerlendirme raporlarında ebeveynlere ve çocuklara ilişkin bilgileri ayrı bölümlerde değerlendirmektedir. Ebeveynlere ilişkin olarak adli destek görevlilerinin tamamı (%100) tarafından ele alınan konu başlığı ebeveynlerin çocuğun temel bakımını sağlama konusundaki yeterliliğidir. Ebeveyn çocuk ilişkisini içeren çocukla kurulan duygusal bağ ve ebeveynin çocuğa ilgi göstermesi ise adli destek görevlilerinin %96,6'sı tarafından raporlarda ele alınarak değerlendirilmektedir. Benzer şekilde ebeveynlerin sahip olduğu sosyal destek sistemleri de raporlarda aynı oranda yer bulmaktadır. Ebeveynlik becerilerine yönelik çocuğun yaşam güvenliğini sağlama ve bu güvenli ortamı sürdürme yeterliliği (%94,5) ve çocuğa rehberlik yapma ve sınır koyma becerisi (%91,1) adli destek görevlilerinin tamamına yakını tarafından raporlarda ele alınmaktadır. Ebeveynlere ilişkin olarak eğitim ve çalışma koşulları (%91,1), sağlık durumu (%93,8) ile birlikte yaşam koşulları (%92,5) ve sosyal çevre (%81,5) koşulları görevlilerin büyük bir çoğunluğu tarafından raporlarda incelenmekte ve değerlendirilmektedir. Raporlarda diğer konu başlıklarına göre en az ele alınan konu ise %68,5 ile aile öyküsüdür. Raporlarda ele alınan konu başlıkları alanyazında (Pickar ve Kaufman, 2013; Simon ve Stahl, 2014; Erbay vd., 2020) ele alınan konu başlıkları ile örtüşmekte ve adli destek görevlilerinin çoğunluğu tarafından ele alınmaktadır.

Çocuklara ilişkin raporlarda ele alınan konu başlıklarına bakıldığında ise adli destek görevlilerinin çoğunluğunun çocuğa ilişkin olarak alanyazında (Pickar ve Kaufman, 2013; Simon ve Stahl, 2014; Erbay vd., 2020) belirtilen konuları ele aldıkları belirlenmiştir. Bu konu başlıklarına bakıldığında ise çocuğun sağlığı, duygusal ve sosyal ihtiyaçları (%96,6), yaşam koşulları ve sosyal çevresi (%95,9), çocuğun zarar görme veya zarar verme riski (%95,2), çocuğun anlama kapasitesi (%94,5), yaşam yeri değişikliğinde çocuğun tepkisi (%91,1), eğitim durumu (%89,7) ile çocuğun istek ve duyguları (%89,7) adli destek görevlilerinin çoğunluğu tarafından raporlarda değerlendirilmektedir.

Yapılan değerlendirme sonrasında adli destek görevlilerinin kanaati raporların son bölümünü oluşturmaktadır. Raporlarda çocuğun yaşam yerinin nasıl düzenlenmesi gerektiğini öneren kanaat açık bir şekilde belirtilmektedir. Velayet değerlendirmelerinde adli destek görevlilerinin tamamı velayetin bir ebeveynine verilerek diğer ebeveyn ile kişisel ilişki kurulması kanaatini raporlarında belirtmiştir. Velayet önerisi açısından hangi ebeveynin önerildiğine bakıldığında ise anneye velayet sorumluluğu verilerek baba ile kişisel ilişkinin sağlanması (Ort=1,94) kanaatinin, babaya velayetin verilerek anne ile kişisel ilişki kurulması (Ort=2,88) kanaatinden daha sık kullanıldığı saptanmıştır. Bu durum velayet sorumluluğunun anneye sıklıkla, babaya ise ara sıra verildiğini göstermektedir. Yurt dışı uygulamalara bakıldığında ise; velayetin anneye verilerek baba ile kişisel ilişki kurulması %33 oranında iken babaya velayetin verilerek anneye kişisel ilişki sağlanmasının %21 oranında kanaatlerde belirtilmiştir (Bow ve Quinnell, 2001).

ABD, İngiltere gibi ülkelerde fiziksel velayet, ortak velayet, velayetin tek ebeveynine verilmesi gibi velayete ilişkin farklı düzenlemeler bulunmasına karşılık Türkiye'de daha çok velayetin bir ebeveynine verilmesi söz konusu olmaktadır. TMK'nında (md. 336) boşanma durumunda 'çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir' olarak belirtilmektedir. Bu açıklama velayetin boşanma sonrasında bir tarafa verilebileceği şeklinde yorumlanmaktadır. Dolayısıyla tek ebeveynli velayet uygulaması Türkiye'de daha fazla görülmektedir. Araştırma bulgusu da bu durumu desteklemektedir. Ancak Yargıtay kararlarında ortak velayete ilişkin düzenlemenin Türk toplumunun temel yapısına ve kamu düzenine aykırı olmadığı belirtilmektedir (Apaydın, 2018). Bu durum ortak velayete ilişkin olarak da düzenlemelerin yapılabileceğini göstermektedir. Adli destek görevlilerinin %40,4'ü velayet değerlendirmelerinde ortak velayete ilişkin görüş bildirdiklerini belirtse de kullanılma sıklığı nadirdir (Ort=4,16). Ortak velayet taraflar arasında sağlıklı iletişimin bulunması durumunda çocuğun yararına kullanılabilirliği gibi, sağlıklı ilişki örüntülerinin bulunması durumunda çocuğa zarar vermemektedir. Bu nedenle ortak velayet değerlendirmelerinde ebeveynler arasındaki iletişimin niteliği oldukça önemlidir. Her iki ebeveyn arasında ilişkinin sağlıklı olması kadar ortak velayete ilişkin sorumlulukların her iki ebeveyn tarafında da alınması istenmesi gerekmektedir. Türkiye'de boşanma davalarında her ne kadar anlaşmalı boşanmalar gerçekleşse bile çekişmeli boşanma davaları oldukça fazladır. Bu çekişmeli boşanma davalarında tarafların birçok konuda anlaşmazlık yaşamaları ilişkiler zarar görmektedir. Dolayısıyla da sağlıklı iletişim söz konusu olabilmektedir. Ackerman ve Ackerman (1997) ebeveynlerin iş birliği içinde olması, çocuğun her iki ebeveynine de güvenli bağlanma geliştirmiş olması, her iki ebeveynin de çocuğun yetiştirilmesi ve ebeveynlik becerilerinde yeterli olması, ebeveynlerin her ikisinin de isteği gibi standartların karşılanması durumunda ortak velayetten söz edilebileceğini belirtmektedir. Araştırma kapsamında ortak velayete ilişkin kanaatin adli destek görevlilerinde nadiren oluşmuş olması tarafların bu temel standartları karşılamadığının değerlendirildiğini göstermektedir. Yurt dışı uygulamaları ile karşılaştırıldığında ise ortak velayete ilişkin düzenlemelerin Türkiye'den daha fazla

gerçekleştirildiği görülmektedir Ortak velayete ilişkin uygulamaların arttırılabilmesi için tarafların iletişim örüntülerini güçlendirecek boşanma danışmanlığı, çift danışmanlığı veya terapisi gibi hizmetlerin arttırılması gerekmektedir.

Velayetin bir ebeveyne verilerek diğer ebeveyn ile kontrollü kişisel ilişki sağlanması kanaati velayetin bir ebeveyne verilerek diğer ebeveyn ile kişisel ilişkinin engellenmesi kanaatinden daha sık kullanılmaktadır. Yurt dışındaki uygulamalarda da benzer sonuçlar bulunmaktadır. Bow ve Quinnell'in (2001) çalışmasında bu oranlar kontrollü ilişki sağlanması %4-6 arasında değişirken kişisel ilişkinin engellenmesinde %1 oranındadır. Bu durum velayet değerlendirmesi yapan adli destek görevlilerinin ve ruh sağlığı profesyonellerinin kişisel ilişkinin engellenmesi yerine kontrollü kişisel ilişkinin uygulanmasını daha fazla tercih ettiklerini göstermektedir. Kişisel ilişkinin engellenmesi veya kontrollü kişisel ilişkinin sağlanması çocuk ihmal veya istismarı olgularında daha fazla karşılaşılan bir uygulamalardır. Özellikle velayet konusunda her iki tarafın çekişme içerisinde olduğu vakalarda bir ebeveynin diğer ebeveyne zarar verebilmek için yürütmekte olduğu savaşta çocuğu bir silah olarak kullanması söz konusu olmaktadır. Bu durum ebeveyne yabancılaşıma olarak tanımlanmaktadır. Ebeveyne yabancılaşıma üç düzeyde- hafif, orta ve ağır- görülebilmektedir (Gardner, 2001). Buna göre hafif düzeyde ebeveyne yabancılaşıma söz konusu olduğunda velayet bir ebeveyne verildikten sonra ebeveyne yabancılaştırmaya yönelik davranışlarda sönme söz konusu olmaktadır (Gardner, 2001). Bu durumda yabancılaştırıcı ebeveyne velayet sorumluluğunun verilmesi veya kişisel ilişki düzenlenmesi söz konusu olabilmektedir. Ancak orta ve ağır düzeyde ebeveyne yabancılaşımada, velayetin yabancılaştırıcı ebeveyne verilmemesinin yanı sıra kişisel ilişkinin kontrollü sağlanması veya engellenmesi de söz konusu olabilmektedir. Gardner (2001) bir velayet değerlendirmesinde bu düzeylerde bir vaka söz konusu olduğunda, çocuk ve ebeveynlere profesyonel desteğin mutlaka sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla kişisel ilişkinin engellenmesi veya kontrollü sağlanması kanaatlerinin oluşmasında ebeveyne yabancılaşıma önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Velayet sorumluluğunu alma konusunda her iki ebeveynin yetersiz bulunması durumunda üçüncü kişilerin çocuğun bakım ve gözetim sorumluluğunu alması (vasi tayini) veya çocuk hakkında alternatif bakım hizmetleri sağlanması kanaati bildirilebilmektedir. Çocuklar hakkında vasi atanması kanaati, hazırlanan raporlarda nadiren (Ort=4,25) kullanılmakla birlikte çocuk hakkında bakım tedbiri kanaati (Ort=2,88) ile aynı sıklıkta kullanılmaktadır. Araştırmanın bu bulgusu çocuğun yüksek yararı gereği, öncelikli olarak ebeveynlerin desteklenerek çocuğun aile ortamında bakım ve gözetiminin sağlanması ilkesi ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Velayet değerlendirmesi boşanma sürecinde veya sonrasında müşterek çocukların velayet sorumluluğunun hangi ebeveyn tarafından üstleneceğinin belirlenmesi amacıyla yapılan mesleki uygulama sürecidir. Velayetin belirlenmesi, değiştirilmesi, kaldırılması veya tedbiren velayetin belirlenmesi gibi konuları içeren velayet değerlendirmelerinde değerlendirici olan ruh sağlığı profesyonellerinin bu alana özgü bilgi temelini yeterli olması beklendiği kadar mesleki deneyiminin de olması aranan koşullardan biridir. Bu çalışmada öncelikle incelenen konulardan biri velayet değerlendirmesi yapan adli destek görevlilerinin mesleki donanımıdır. Türkiye'de velayet değerlendirmesinde bulunan adli destek görevlilerinin büyük çoğunluğu lisans mezunudur. Adli sistemde göreve başlama sonrası çoğunluğunun velayete ilişkin eğitimler aldığı ancak yarıya yakınının halen velayet konusunda eğitim almaya ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra velayet değerlendirme görevlendirmeleri öncesinde adli destek görevlilerinin mesleki deneyimleri kısa sürelidir. Yurtdışı uygulamaları ile karşılaştırıldığında adli destek görevlilerinin eğitim durumunun daha düşük olduğu ve mesleki deneyiminin daha az olduğu görülmektedir. Özel bir ihtisas konusu olan velayete ilişkin olarak adli destek görevlilerinin bilgi temelini güçlendirilebilmesi için hizmet içi eğitimlerin arttırılmasının, ayrıca görevlilerin lisansüstü eğitimlere yönlendirilebilmeleri için üniversitelerin ilgili enstitüleri ile kurumsal işbirliği sağlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Velayet değerlendirme görevlendirmeleri öncesinde adli sistemde görev alan adli destek görevlilerinin mesleki becerilerinin de artırılması gerekmektedir. Bunun için adli destek görevlilerinin süpervizyon desteği ile birlikte belirli bir süre staja tabi tutulduktan sonra velayet değerlendirmelerinde görev almasının yararlı olabileceği söylenebilir.

Bir velayet değerlendirmesi için harcanan ortalama süre adli destek görevlileri için ihtiyaç duyulan sürenin altında yurt dışı uygulamaların da gerisindedir. Adli destek görevlilerinin bir velayet değerlendirmesi için yeterli süreye sahip olmaması adli sistemde eksikliklere neden olabileceği gibi görevlilerin iş yoğunluklarının artması, mesleki

tükenmişlik, yetersiz inceleme ve değerlendirme gibi sorunların da oluşmasına neden olabilir. Bu nedenle velayet değerlendirmelerinde süre önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Velayet değerlendirmelerinde çoklu bilgi toplama yöntemi kullanan görevliler, yurt dışı uygulamalarında oldukça sık kullanılan psikolojik testleri en az kullanılan yöntem olarak belirtmiştir. Bireyi, aileyi, ebeveynleri ve ilişkileri değerlendirmeye yönelik geliştirilmiş, bilimsel olarak geçerli ve güvenilir psikolojik değerlendirme araçlarının diğer yöntemlerden daha az kullanılmasının temel nedenlerinin kullanıcının bilgi ve yetkinliğinin az olması, uygun ve yeterli değerlendirme araçlarının bulunmaması veya var olan araçlara erişim sorunu olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla velayet değerlendirmelerinde hem bilgi toplama aracı olan hem de bir değerlendirme aracı olan psikolojik değerlendirme araçlarının geliştirilmesinin ve hizmet içi eğitimlerde bu araçların kullanımına ve değerlendirilmesine yönelik eğitimler verilmesinin, adli destek görevlilerinin bu araçlara erişiminin sağlanmasının yararlı olacağı söylenebilir.

Kullanılan yöntemlere göre ortalama sürelerle ilişkin araştırma sonuçlarına bakıldığında rapor yazma ilk sırada yer almakla birlikte ebeveyn görüşmeleri, dosya incelemesi, test uygulama, çocuk görüşmeleri, konsültasyon, üçüncü görüşmeleri gibi kullanılan yöntemlerin her biri yaklaşık olarak iki saatten fazla sürmektedir. En sık kullanılan yöntemler olan görüşmeler kadar en az kullanılan yöntem olan test uygulama yaklaşık olarak aynı süre almaktadır. Benzer şekilde adli destek görevlileri formel bir yapılanma olmasa da konsültasyona en sık kullanılan yöntemlere ayırdıkları süre kadar ayırmaktadır. Bu durum adli destek görevlilerinin velayetin değerlendirilmesinde konsültasyona duydukları ihtiyacı göstermektedir. Dolayısıyla adli sistemde informel olarak uygulanan konsültasyon sürecinin formel yapılandırılmasının sağlanarak adli sistemde uygulanması önerilmektedir. Konsültasyon yapılanmasında deneyimli, lisansüstü eğitimini almış adli destek görevlilerinin bulunması faydalı olabileceği gibi üniversitelerde görev alan ve ihtiyaç duyulan konularda (velayet, ebeveyn yabancılığa, psikolojik test kullanımı, çocuk ihmal ve istismarı vb. gibi) uzmanlaşmış akademisyenlerin de bulunması önemli katkı sağlayabilecektir. Böylece velayet değerlendirme sürecinde adli destek görevlilerinin bilgi ve beceri temellerinin de güçlendirilmesi söz konusu olabilecektir.

İhtiyaç duyulan kaynaklar açısından bakıldığında adli destek görevlilerinin yetişkin görüşme odası, çocuk görüşme odası, ulaşım aracı gibi kaynaklarda eksiklikleri bulunmaktadır. Bir velayet değerlendirmesinde görüşme, gözlem, inceleme en sık kullanılan bilgi toplama yöntemleridir. Dolayısıyla kaynaklardaki yetersizlik bu bilgi toplama yöntemlerinin kullanımını kısıtlayabilmektedir. Sağlıklı ve yeterli bir velayet değerlendirmesi için çocuk ve yetişkinler için düzenlenmiş görüşme odalarının sayısının artırılması, ulaşım için görevlilerin kullanabileceği araç imkânlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar, çalışmanın tümüne tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK). (2001, 8 Aralık).
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>

4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun. (2003, 18 Ocak).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4787.pdf>

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği. (2021, 30 Nisan).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210430-1.htm>

Ackerman, M. J. ve Ackerman, M. C. (1997). Custody evaluation practices: A Survey of experienced professionals (Revisited). *Professional Psychology: Research and Practice*, 28(2), 137-145.

- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması* (2. Baskı). Milli Eğitim Basımevi.
- American Psychiatric Association. (APA, 1994). Guidelines for child custody evaluations in divorce proceedings. *American Psychologist*, 49, 677-680.
- Association of Family and Conciliation Courts (AFCC). (1994). Model standards of practice for child custody evaluation. *Family and Conciliation Courts Review*, 32(4), 504-513. <https://doi.org/10.1111/j.174-1617.1994.tb01085.x>
- Association of Family and Conciliation Courts. (AFCC). (2006). *Model standards of practice for child custody evaluation*. <https://www.afccnet.org/Portals/0/ModelStdsChildCustodyEvalSept2006.pdf> adresinden 19 Şubat 2021 tarihinde alınmıştır.
- Bernet, W. (2015). Custody and visitation evaluations. A. Jamieson ve A. Moenssens (Ed.) *Wiley encyclopedia of forensic science* içinde (s. 1-10). John Wiley & Sons, Ltd.
- Bow, J. N. ve Boxer, P. (2003). Assessing allegations of domestic violence in child custody evaluations. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(12), 1394-1410. <https://doi.org/10.1177/0886260503258031>
- Bow, J. N. ve Quinnell, F. A. (2001). Psychologists' current practices and procedures in child custody evaluations: Five years after American Psychological Association Guidelines. *Professional Psychology: Research and Practice*, 32(3), 261-268.
- Bow, J. N. ve Quinnell, F. A. (2002). A critical review of child custody evaluation reports. *Family Court Review*, 40(2), 164-176. <https://doi.org/10.1111/j.174-1617.2002.tb00827.x>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (19. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Erbay, A., Kayma, D. ve Tezcan, E. (2020). *Adli raporlama*. Kriter Yayıncılık.
- Gardner, R. A. (2001). Should courts order PAS children to visit/reside with the alienated parent? A follow-up study. *American Journal of Forensic Psychology*, 19, 61-106.
- Gould, J. W. ve Lerhmann, J. D. H. (2002). Evaluating the probative value of child custody evaluations. *Juvenile and Family Court Journal*. 53(2), 17-27.
- Gould, J. W. ve Martindale D. A. (2013). Child custody evaluations: Current literature and practical applications. R.K. Otto ve I.B. Weiner (Ed.), *Handbook of psychology: forensic psychology* (2. Baskı) içinde (s. 101-138). John Wiley and Sons Inc.
- Halmatov, Sultanberk. (2022). *Oyun terapisinde pratik teknikler: Çocuklar için psikoegzersiz eğitim programları* (8. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kalkavan, İ. ve Büken, E. (2017). Boşanma davalarında çocuğun velayet hakkı için uygun ebeveynin belirlenmesi. *Adli Tıp Bülteni*. 22(1), 54-63.
- Keilin, W. ve Bloom, L. (1986). Child custody evaluation practices: A survey of experienced professionals. *Professional Psychology: Research and Practice*, 17, 338-346.
- Luftman, V. H., Veltkamp, L. J., Clark, J. J., Lannacone, S., ve Snooks, H. (2005) Practice guidelines in child custody evaluations for licensed clinical social workers. *Clinical Social Work Journal*, 33(3), 327-357. <https://doi.org/10.1007/s10615-005-4947-4>

- National Association of Social Workers. (NASW). (2005). *Model standards of practice for child custody evaluation*. <https://naswor.socialworkers.org/Membership/Resources/Child-Custody-Evaluation-Guidelines> adresinden 12 Şubat 2021 tarihinde alınmıştır.
- Pickar, D. B. ve Kaufman, R. L. (2013): The child custody evaluation report: toward an integrated model of practice. *Journal of Child Custody*, 10(1), 17-53.
- Serozan, R. (2005). *Çocuk hukuku* (2. Baskı). Vedat Kitapçılık.
- Simon, R. A. ve Stahl, P. M. (2014). Analysis in child-custody-evaluation reports: A crucial component. *Family Law Quarterly*, 48(1), 35-51.
- Quinnell, F. A. ve Bow, J. N. (2001). Psychological tests used in child custody evaluations. *Behavioral Science and the Law*, 19, 491-501.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (TUİK). (2021). *Evlenme ve boşanma istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568#:~:text=Bo%C5%9Fanan%20%C3%A7iftlerin%20say%C4%B1s%C4%B1%202021%20y%C4%B1%C4%B1nda,binde%20%2C07%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti> adresinden 12.02.2021 tarihinde alınmıştır.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Detay Yayıncılık.